

NOVA DUBROVAČKA HISTORIOGRAFIJA:
DR. SC. NENAD VEKARIĆ I SURADNICI

DIJALOG S POVODOM 3

Nova dubrovačka historiografija:
dr.sc. Nenad Vekarić i suradnici

Prof. dr. sc. Drago Rokсандić

Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

„Nova dubrovačka historiografija: dr. sc. Nenad Vekarić i suradnici“: nekoliko napomena o motivima

Treći svezak serije “Dijalog s povodom” Centra za komparativnohistorijske i interkulturene studije Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu objavljuje autorizirana izlaganja s Okruglog stola „Nova dubrovačka historiografija: dr. sc. Nenad Vekarić i suradnici“, koji je bio održan u Profesorskoj čitavnici Hrvatskoga državnog arhiva u Zagrebu, u četvrtak, 28. svibnja 2009. godine. Potpisnik ovih redaka inicirao je ovaj dijalog posvećen profesoru dr. sc. Nenadu Vekariću, ravnatelju Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku i voditelju Poslijediplomskoga doktorskog studija „Povijest stanovništva“, njegovim suradnicima i suradnicima, članovima spomenutog Zavoda, ali, ništa manje, i njihovim poslijediplomskim studenticama i studentima. Pokrećući tu inicijativu, višestruko sam bio motiviran. Pokušat ću sažeti svoje razloge.

U proteklih četvrt stoljeća djelovanja spomenutog Zavoda, čiji je voditelj akademik prof. dr. sc. Vladimir Stipetić, kolega Nenad Vekarić, kao ravnatelj te njegovi suradnici i suradnice objavili su više radova o povijesti Dubrovačke Republike nego što je ranije bilo producirano u znatno dužim vremenskim rasponima. Kada se ima na umu ratne tragedije i traume te činjenicu da su i suradnice i suradnici Zavoda na različite načine sudjelovali u Domovinskom ratu, odnosno, u obrani Dubrovnika, postignuti istraživački uspjesi zaslužuju još veće uvažavanje. Povijesću Dubrovačke Republike bavili su se, bave i, dakako, bavit će se istraživači na raznim stranama svijeta. U prošlosti oni su obično dolazili u Dubrovnik da bi radili u njegovu Arhivu i u slobodnom vremenu uživali u jedinstvenoj ljepoti Grada. S razvojem akademijina Zavoda za povijesne znanosti te spomenutoga poslijediplomskog doktorskog studija, Dubrovnik je konačno postao, metaforički rečeno, subjekt kritičke refleksije o vlastitoj baštini i vrhunski kvalificirani sugovornik u raspravama koje motiviraju istraživače na mnoštvu strana svijeta. (Vrlo pogrešno bi bilo ove riječi tumačiti kao pokušaj da se podcijeni bilo što što je ranije bilo učinjeno u samom Dubrovniku na kritičkom suočavanju

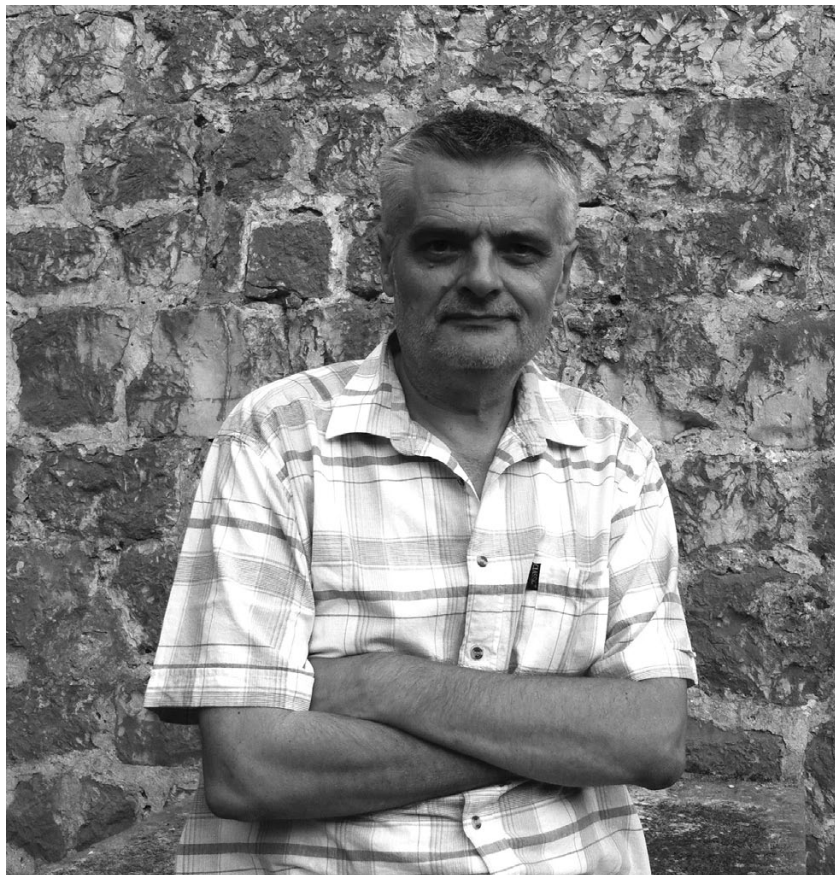
s vlastitom baštinom. Da nije bilo svega toga što se sustjecalo kao tradicija kritičkog mišljenja u Gradu u dugim vremenskim trajanjima, a ne samo u 19. i 20. stoljeću, teško da bi i dubrovački Zavod danas mogao biti ono što je postao, neovisno o svemu što se činilo izvan dubrovačkih granica u hrvatskoj i drugim kulturama.)

Dakle, prvo pitanje koje zavređuje pozornost tiče se svega onoga što se zbivalo u samom Zavodu, točnije, u Hrvatskoj akademiji znanosti i umjetnosti, a što je omogućilo i podržavalo njegov razvoj do razina na kojima se danas nalazi. (Okupljeni za Okruglim stolom s velikim žaljenjem primili su vijest da je akademik Vladimir Stipetić, čovjek posebnih zasluga za razvitak Zavoda, bio spriječen pridružiti se raspravi zbog zdravstvenih razloga.)¹

Svakome tko je stručno pratio zavodske djelatnosti i napose izdanja isto tako nije bilo teško uočiti postojani ritam „kadrovske obnove“ Zavoda i to sa stručnjacima različitih istraživačkih interesa, k tome, prepoznatljivih po svojim inovacijskim pristupima. S druge strane, analizom zavodskih postignuća, i to „izvana“, bilo moguće je uočiti da se Zavod profilirao kao kolaborativna istraživačka zajednica koja se istovremeno bavi i kvantitativno i kvalitativno utemeljenim historijskim studijama te, s druge strane, kako onima socijalnohistorijski (ili „strukturalno“) utemeljenim, tako i onima kulturnohistorijski, odnosno, historijskoantropološki orijentiranim te, što je najvažnije, da dvije distinktivne orijentacije poticajno djeluju jedna na drugu u cjelini zavodskih djelatnosti.

Potonje je za mene osobno bio odlučujući razlog da predložim prvi dio naziva okruglog stola, tj. „nova dubrovačka historiografija“. Nije to bio nikakav pokušaj variranja na odavno zadanu pa u mnogome i prevladanu temu *l'histoire nouvelle*, nego utvrđivanje činjenice da se u dubrovačkoj dubrovačkoj historiografiji dogodilo nešto što je važno i za njezinu vlastitu budućnost i za budućnost hrvatske historiografije. Kreativna *convivenza* istraživača različitih istraživačkih afiniteta i kultura istraživanja najpouzdanije je

¹ Među onima koji su se ispričali zbog izostanka izdvojio bih poruku sada već, na žalost, pokojnog akademika prof. dr. sc. Luje Margetića od 19. svibnja 2009. godine, čijem smo se eventualnom dolasku posebno radovali: „Poštovani kolega, na žalost, zbog narušenog zdravlja neću moći sudjelovati u radu Okruglog stola. Želim mnogo uspjeha u provedbi Vaše inicijative. Uz prijateljske pozdrave, Vaš Lujo Margetić“ (Tuesday, May 19, 2009 7:51 AM).

jamstvo održivosti jedne istraživačke zajednice, dakako, ako postoje drugi minimalni preduvjeti. Okrugli stol bio je prilika da se i o tome razmijene mišljenja.

Treće, najuočljiviji je zajednički nazivnik zavodske istraživačke zajednice postojani rad s izvorima. Za razliku od mnogih drugih historiografskih institucija, pa i najprestižnijih među njima, gdje se u novije doba na različite načine morao dogoditi „povratak k izvorima“, kao i „povratak događaja“, u sjeni Dubrovačkog arhiva te drugih arhivskih i knjižničkih zbirki u Gradu i na dubrovačkom području, napose u Cavtatu, nikada nitko nije ni pomislio da bi se o povijesti Dubrovačke Republike moglo reći nešto novo, a da se ne posegne za novim vrelima ili ne upusti u nova „čitanja“ otprije

poznatih vrela.² Kao nositelj jednoga od kolegija u poslijediplomskom doktorskom studiju više puta mogao sam se uvjeriti da je prenošenje svojevrstne strasti rada s izvorima zajednički nazivnik za pripadnike svih generacija „nove dubrovačke historiografije“. Mogao bih dodati još jednu pretpostavku, a to je da je upravo zbog takve kulture rada s izvorima moguće i održavati unutrašnju koheziju inače vrlo individualizirane skupine istraživača. Naime, svatko tko je historičar-profesionalac, svjestan važnosti vrela u svome radu, vrlo dobro zna da se svakom izvoru mogu postavljati mnogobrojna, da ne kažem – bezbrojna, pitanja i da se to može činiti na mnoštvo načina. Drugim riječima, polazeći od uvjerenja da teorijske, methodske i tehničke inovacije u historiografiji prolaze ili ne prolaze u istraživačkoj praksi, držao sam važnim otvoriti za Okruglim stolom raspravu i o tome što se u dvadeset i petogodišnjoj istraživačkoj perspektivi može reći o odnosu između historijskih znanstvenih inovacija i tradicije arhivskih istraživanja.

Kolega Vekarić je s time u vezi zaslužan za još jednu važnu spoznaju koja nigdje drugdje, koliko je meni poznato, kada je riječ o ranome novom vijeku, nije toliko dosljedno i kreativno implementirana. On je uspio, sam i/ili u suradnji sa svojim suradnicama i suradnicima, među kojima ovom prilikom treba izdvojiti dr. sc. Stjepana Ćosića, pomoćnim povijesnim znanostima, poput historijske demografije i genealogije, osigurati krucijalni istraživački status u razrješavanju temeljne problematike povijesti Dubrovačke Republike, bilo da je riječ o plemstvu, bilo da je riječ o nižim društvenim slojevima. To ne bi bilo moguće, neovisno o osobnoj predanosti kolege Vekarića izradbi baza podataka, da on nije ne samo zreo nego nadasve kreativan istraživač.³

² Stjecajem okolnosti, odavno sam se bio upoznao s dr. sc. Ivom Perićem, predašnjim ravnateljem dubrovačkog Zavoda i više puta bio u prilici raspravljati s njime na različite teme. Kao mlad povjesničar bio sam impresioniran s njegovom predanošću „zanatu historičara“ i posebno umijeću rada s izvorima. U svojoj knjižnici čuvam nekoliko njegovih radova s posvetama koji su me uvijek podsjećali koliko je važno ne posustajati u traganju za dragocjenim „preostacima“ prošloga.

³ Kada je riječ o dr. sc. Nenadu Vekariću, nerijetko se previđaju njegovi istraživački doprinosi temama koje prelaze dubrovačke granice. Među takvima bih na prvo mjesto stavio „Povijesnu demografiju Hrvatske“, koju su koautorski realizirali akademik Vladimir Stipetić i kolega Vekarić (Zagreb – Dubrovnik 2004.). Naše poznanstvo u stvarnom značenju tog pojma započelo je u vezi s njegovim radom na toj knjizi. (Upoznali smo se u poratnom Cavtatu na skupu posvećenu Baldu Bogišiću.) Danas još pamtim koliko sam bio zatečen s njegovim kritičkim opservacijama na historijskodemografske teme u mojim

Dakako, umijeće organizacije znanstveno-istraživačkog rada nije nešto što svi profesionalni istraživači podjednako uspiju razviti. To je tema koja se u ovome dubrovačkom slučaju posebno odnosi na dr. sc. Nenada Vekarića, ali ne zato što bi bila rezervirana za njega. Moje je osobno mišljenje da je kolega Vekarić u protekla dva desetljeća bio uspješan ravnatelj prije svega zato što nikada nije prestajao biti historičar-praktičar, što je svoje svakodnevne praktične preokupacije umio izravno ili neizravno „umrežavati“ – da upotrijebim danas uobičajen izraz – s praktičnim potrebama svojih suradnica i suradnika, ali, nikada ne gubeći smisao za (metaforički rečeno) zavodsko „strateško planiranje“. Okolnosti i prilike njegova ravnateljstva u perspektivi proteklih dva desetljeća stubokom su se mijenjale, što je iziskivalo, braudelijanski rečeno, kratkoročne, srednjoročne, ali i dugoročnije razvojne prilagodbe pa i promjene u zavodskim planovima i programima. Pretpostavljam sam da bismo u raspravi i o tome ponešto sadržajnijeg mogli čuti. Zato je drugi dio naslova Okruglog stola bio i sročćen „Dr. sc. Nenad Vekarić i suradnici“.⁴

Stjecajem okolnosti domaćin Okruglog stola bio je dr. sc. Stjepan Ćosić, ravnatelj Arhiva, istovremeno i čovjek čiji se istraživački opus godinama stvaralački prepliće s istraživačkim opusom dr. sc. Nenada Vekarića. Njih su dvojica ne samo dugogodišnji suradnici nego i supotpisnici, tj. koautori važnih studija i monografija.⁵ Njihova suradnja nije prestala s prelaskom

vojnokrajškim istraživanjima. Koliko sam mogao zaključiti, nitko među ljudima koji su čitali moje radove po historijskodemografskim matricama, nije uočio ono što je uočio kolega Nenad Vekarić. Ne pretjerujem kada kažem da sam ostao bez riječi čitajući kako je u „Povijesnoj demografiji Hrvatske“ citirao moju „Vojnu Hrvatsku ... (1809. – 1813.)“: „Roksandić opravdano proširuje demografski uvid (1794-1820) kako bi kompetentnije mogao objasniti pojave koje se zbivaju u francuskom razdoblju. Oprezan je pri iščitavanju izvornih podataka, u kojima uočava „mnogovrsne razlike“ i pokušava ih objasniti samovoljom u krajiškom društvu: „Ako krajiške vlasti u njoj nisu prednjačile, nisu ni zaostajale. Još češća od neodgovornosti bila je neosposobljenost nižih krajiških upravnih vlasti za povjerene poslove. Koliko je u njima bilo polupismenih?! Potkupljivost također nije bila rijetka. Svaka podrobnija rasprava o izvorima se pretvara u samu povijest krajiškog društva.“ (nav. dj., 118) Doista, nitko prije kolege Vekarića nije bio uočio to mjesto, a ja sam ga sam smatrao jednim od ključnih u suočavanju s vojnokrajškim demografskim nepoznicama.

⁴ Vidjeti prilog I.: „Poziv na Okrugli stol „Nova dubrovačka historiografija: dr. sc. Nenad Vekarić i suradnici“

⁵ Vidjeti prilog II.: „Popis izdanja Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku“

dr. sc. Ćosića u Zagreb, na dužnost ravnatelja Hrvatskoga državnog arhiva. Naprotiv. Sudionice i sudionike Okruglog stola posebno je zanimalo što će od njega moći čuti, s njegovim zagrebačkim „odmakom“ u obavljenim poslovima i napose o poslovima u koje će trebati ući.

Kada je riječ o „novoj dubrovačkoj historiografiji“ za ovim okruglim stolom, moram reći da nije bila intencija – a i da jest, to ne bi bilo izvedivo u „zadanim“ okolnostima – raspraviti kako ona funkcionira u istraživačkom konstituiranju „nove hrvatske historiografije“, imajući na umu nezaobilaznost dubrovačkih tema u istraživanju brojnih problema, fenomena i procesa u hrvatskoj povijesti izvan geografskih dubrovačkih koordinata. Još je manje mogla biti intencija razgovarati o „novoj dubrovačkoj historiografiji“ u odnosu spram istraživanja u svim onim drugim nacionalnim historiografijama koje se neizbježno susreću s dubrovačkim temama, radeći to ponekad i na načine koji nemaju veze sa suvremenim historiografskim imperativima. Najmanje je moglo biti riječi o tome što znači „nova dubrovačka historiografija“ u širim kontekstima novih istraživanja povijesti Sredozemlja itd. To ostaju teme, nadajmo se, za buduće dijaloge.

Time dolazim i do šireg konteksta ovoga Okruglog stola „Nova dubrovačka historiografija: dr. sc. Nenad Vekarić i suradnici“, koji izravno tangira moje vlastito istraživačko iskustvo i, što je ovom prilikom važnije, simptome stanja u hrvatskoj historiografiji koje je nemoguće previdjeti, ako nikako drugačije a ono *per analogiam* kojoj, moje je duboko uvjerenje, kao temeljna razvojna pretpostavka nedostaje kultura (kritičkog) dijaloga. Svaku nacionalnu historiografija čini prije svega zajednica istraživača i ključno je pitanje kako ono međusobno komuniciraju, koliko jedni druge uopće čitaju, slušaju, koliko jedni s drugima i na koji način surađuju, koliko su spremni jedni od drugih učiti, jesu li sposobni *sine ira et studio* prihvatiti kolegijalne kritičke opaske itd., itd. Bitna je pretpostavka održive kulture (kritičkog) dijaloga u hrvatskoj historiografiji kako s istih ovih stajališta funkcioniraju institucije i asocijacije koje u profesionalnoj svakodnevici upućuju historičare jedne na druge. Stoga je za mene osobno bitno kako funkcionira Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, kako funkcionira fakultetski Zavod za hrvatsku povijest itd. Još izravnije za mene je bitno

kako funkcionira projekt „Triplex Confinium: hrvatska višegrađnja u euro-mediteranskom kontekstu...“, kojeg sam voditelj od 1996. godine ili kako se razvijaju inicijative Centra za komparativnohistorijske i interkulturalne studije Filozofskog fakulteta, koji je iznikao iz jezgre koja je počela djelovati u Zavodu za hrvatsku povijest 2001. godine. Naravno, apsurdno bi bilo izravno uspoređivati dubrovački akademijin Zavod za povijesne znanosti i njegova iskustva s bilo čime što sam upravo spomenuo jer su brojni profesionalni parametri drugačiji, ali je itekako moguće kreativno apropririrati s jedne i druge strane mnogo toga što hrvatsku historiografiju i čini jedinstvenom cjelinom, neovisno o svim njezinim policentričnostima, regionalnim tradicijama itd. Takav pristup isključuje mogućnost njezina funkcioniranja po obrascima centar-poluperiferija-periferija jer praktično svatko tko je profesionalno kreativan i dijaloški otvoren, neovisno o tome gdje živi i radi, može biti agens koji učinkovito mijenja hrvatsku historiografsku situaciju. Dubrovnik je, s jedne strane, svojim posebnim statusom u hrvatskoj povijesti, a, s druge, svojim kreativnim potencijalima u suvremenoj hrvatskoj kulturi, napose u historiografiji, reći će netko, u prednosti, kada je riječ o pristupu koji zagovaram, a ja ću dodati - da, ali i s većim odgovornostima. Time je ova rasprava o novoj dubrovačkoj historiografiji u Zagrebu dobila, pored „raguzeološke“ još jednu, možda i važniju dimenziju.

Velika je šteta što nije napravljen stenogram rasprave jer je sudionica/sudionika bilo mnogo više nego što je u ovoj knjižici zastupljenih autora. Pored toga, u raspravi nije nedostajalo dijaloških pa i polemičkih situacija. Neovisno o tome, ova je rasprava bila jedna od rijetkih mogućnosti da dubrovačke kolegice i kolege isto onako kolaborativno kao što prakticiraju u Dubrovniku pokušaju u Hrvatskom državnom arhivu, u razgovoru sa zagrebačkim kolegicama i kolegama evocirati sjećanja na različite situacije iz svojih zajedničkih dubrovačkih iskustava, a ništa manje i kritički evaluirati ono što su učinili i ono što bi trebali učiniti. U tom je smislu objavljivanje ovih esejističkih varijacija. Koje su nastale *post festum*, ali na tragu rečenoga za Okruglim stolom, više nego koristan doprinos dijaloškoj kulturi u hrvatskoj historiografiji.

Dr.sc. Ivo Perić, znanstveni savjetnik u m.

Treba Zavod pokrenuti: sjećanja

Poštovane kolegice i kolege,

U ovo vrijeme krize, kad smo putem javnih medija obasuti mnogim lošim vijestima, pravo je osvježenje sudjelovati u ovakvom skupu, posvećenom dubrovačkom Zavodu za povijesne znanosti HAZU kao uzornoj znanstvenoj ustanovi i njenim veoma vrijednim znanstvenim djelatnicima, temi koja obiluje dobrim obavijestima. Pozdravljam smisao i misiju ovakvih skupova, posebno ovaj "Dijalog s povodom". Te dobre informacije, koje smo ovdje - tijekom prethodnih izlaganja - čuli, čine me doista radosnim.

Budući da su me neki predgovornici spomenuli kao djelatnika, koji sam svojedobno bio zaposlenik u tom Zavodu i svojim radom ostavio trag, na koji oni rado podsjećaju, želim reći da je ono bilo jedno drugo vrijeme - u mnogočemu drukčije i nepovoljnije. Ondašnji predsjednik JAZU, akademik Grga Novak (ujedno i predstojnik tog Akademijina Zavoda u Dubrovniku, koji me je i nagovorio da se zaposlim u toj ustanovi), rekao mi je "Imat ćete tu mir, kakav se samo poželjeti može". Ja sam mu odgovorio da mi je veoma dobro poznata stvarnost u tom Zavodu, iznio mu ukratko svoja saznanja koja mu baš nije bilo ugodno slušati i na osnovi tih činjenica zaključio: "Kakav mir?! Treba u toj ustanovi pokrenuti potrebno gibanje koje će mijenjati i promijeniti postojeće stanje!" On mi je potom kazao: "Imate moje povjerenje i radite kako najbolje umijete i možete!" Preda mnom su se našle ni malo lake zadaće. Trebalo je odvojiti rad i red od nerada i nereda, onemogućiti da se nepravo pretvara u pravo, postići da dobri primjeri rada i reda budu jedini autoriteti, obnoviti izlaženje "Anala" koji su bili prestali izlaziti, pronalaziti i aktivirati moguće vanjske suradnike, itd. No, ne bih više o tome, ni u svezi s tim, jer to je već dalja zavodska prošlost, koja nije predmet našeg današnjeg razmatranja. Predmet je našega današnjeg razgovora taj Zavod u njegovu novijem dobu, kad se on našao na svom najboljem i najuspješnijem djelatnom putu, na kojemu ostvaruje zadivljujuće radne rezultate. Te rezultate već godinama pratim sa strane i iz daljine - kao umirovljenik - i to s najvećim poštovanjem i zadovoljstvom.

Ovo moje izlaganje neće biti dugo. Iznijet ću u najkraćim crtama ono najbitnije, što - po mojemu sudu - smatram potrebnim reći.

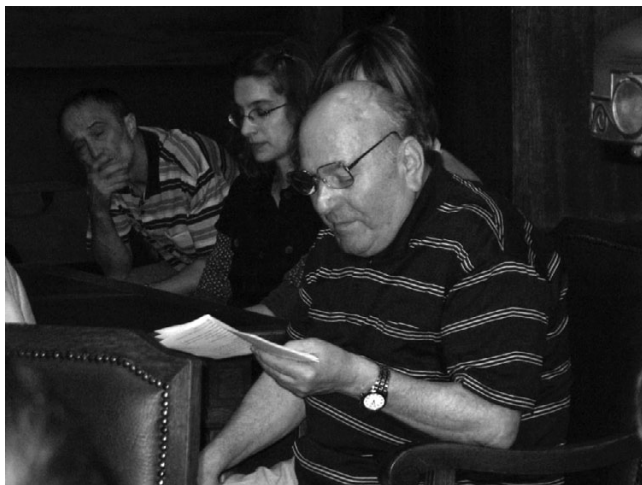
S pravom se ustalilo mišljenje u našim povjesničarskim krugovima da je dubrovačkim Zavod za povijesne znanosti HAZU, srazmjerno broju znanstvenika koji u njemu djeluju, najproduktivnija, a time i najbolja znanstvena ustanova na području povijesnih znanosti u Hrvatskoj. U tom je Zavodu samo 6 stalno zaposlenih znanstvenika. Kad bi financijski bilo moguće, moglo bi ih se u toj ustanovi zaposliti i 60, jer toliko je vremenski dugo, tematski široko i izvorima bogato polje njihova rada da bi za svakoga od njih bilo posla ne za jednu, pet ili deset godina, već za jedno čitavo stoljeće i dulje od toga. Tih 6 znanstvenika: Nenad Vekarić, Zdenka Janeković-Römer, Slavica Stojan, Nella Lonza, Vesna Miović, Relja Seferović i Lovro Kunčević homogen su djelatni tim, u kojemu svatko od njih pojedinačno, prema svom osobnom opredijeljenju i međusobnom dogovoru, marljivo, temeljito, kontinuirano i djelotvorno radi. Svojom kulturom djelatnog suživota, u kojemu se svatko od njih raduje radnom uspjehu drugoga kao i svom vlastitom uspjehu; suživota, u kojemu dominira svijest da se ugledu Zavoda može pridonositi samo radom i da je svatko od njih kao pojedinac vrijedan toliko koliko je graditelj tog ugleda; suživota, u kojemu je visoko uljučeno ponašanje razina koja se štuje kao svetinja, ti su ljudi učinili svoj Zavod, svoje znanstveno radilište, svojim drugim, dragim domom, u koji rado dolaze na posao, u kojem planiraju i analiziraju svoje radne pothvate, u kojem se međusobno informiraju, potiču, potpomažu i ohrabruju, u kojemu se, zaposlenički, osjećaju doista lijepo.

Osim tog svoga stalnog znanstvenog tima, taj je Zavod okupio - u službi svojih znanstvenih zadataka - i niz veoma vrijednih vanjskih suradnika, među kojima se posebno ističe Stjepan Ćosić, a uza nj još i Žarko Muljačić, Bariša Krekić, Niko Kapetanić, Katarina Horvat-Levaj, Zdenko Zlatar, Nikica Talan, Lovorka Čoralić i drugi.

Kad se govori o dubrovačkom Zavodu za povijesne znanosti HAZU, posebno je potrebno nešto поближе reći i o predvodničkoj ulozi koju u tom Zavodu ima Nenad Vekarić. On je nepresušno vrelo radnih ideja, mobilizator, pokretačka snaga i uopće dobar duh tog Zavoda, čovjek izuzetne darovitosti, fascinantne marljivosti i upornosti, širokog obrazovanja, uzornog takta i dobrote, djelotvornog utjecaja i vrlo obimne radne učinkovitosti.

Za Vekarićeve uprave, duge već 21 godinu, taj je Zavod postao upravo takav kakvog ga sada znamo, cijenimo i ističemo kao uzoran primjer. Kroz to je vrijeme Zavod izdao 21 broj zbornika "Anali", 12 brojeva "Anala" na engleskom jeziku i 52 knjige! A to je mnogo više od onoga što je taj isti Zavod izdao za 39 godina svoga prethodnog, ranijeg postojanja!

U svom nastojanju da se u Zavodu nađu novi, pravi ljudi na pravom mjestu, Vekarić je, postupno, uspio zaposliti vrsne znanstvenike iz mlađih naraštaja (po radnom zanosu, upornosti i neumornosti sličnih njemu) i proširiti krug vanjskih suradnika za 32 nova imena. Veoma je značajan i njegov doprinos odgoju, obrazovanju i motivaciji novih znanstvenika za istraživanje dubrovačke prošlosti putem doktorskog studija, čiji je on inicijator, organizator i voditelj pri dubrovačkom Sveučilištu.

Pod Vekarićevom je upravom dubrovački Zavod za povijesne znanosti stigao, dakle, do vrhunca svoga prestiža kako u očima grada u kojem djeluje, tako i u očima Akademije kao njegove matične ustanove, a dakako i šire: u očima povjesničara širom Hrvatske, pa i znatno izvan Hrvatske. Više od toga što bi se moglo postići, zar postoji nešto više od toga?!

Zaključujući ovo moje izlaganje, želim istaći, da od srca želim tom Zavodu da se na toj dičnoj razini uzdrži, da s te razine i nadalje uzorno zrači svojom vrlo aktivnom znanstveno-istraživačkom usmjerenošću i svojom svakog poštovanja dostojnom znanstvenom produktivnošću.

Dr. sc. Nella Lonza

Zavod za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku

O Nenadu Vekariću, znanstveniku i prijatelju

Poziv za prilog o iskustvu suradnje s Nenadom Vekarićem bilo je lako prihvatiti, ali teško napisati i to zbog bliskosti, profesionalne i ljudske, koju prema njemu osjećam. Usljed četvrt stoljeća poznanstva i skoro jednako toliko godina prijateljstva i suradnje nije jednostavno pronaći neku točku izvan našeg odnosa iz koje bih mogla sagledati *fenomen Vekarić*. Nesvediva na riječi namijenjene trećima, koje će dosegnuti možda i neke koji ne poznaju ni njega ni mene, to je i intimna povijest u kojoj smo dijelili brige, žalosti, ali ponajprije radost, smijeh i strast prema zajedničkoj struci.

Ne bih voljela tek nizati anegdote, makar ih u mome sjećanju ne manjka, jer riječ je o živopisnom liku snažne osobnosti, a takvi uvijek kreiraju neobične i zabavne situacije. Priče koje se kovitlaju u pamćenju imaju ipak jednu zajedničku nit, koja odgovara bitnoj Vekarićevoj karakternoj crti: mnoge od tih zgoda ispričao je sam, i onda kada je komično nastalo nenamjerno i kada je sam bio “žrtva”. Lakoća s kojom je ispričavao kako je nasjeo nekoj zamci ili se obrukao u nekoj prilici pokazuje da je riječ o osobi koja je cijepljena protiv taštine. U akademskoj zajednici takvi su ljudi u manjini: osebujna smjesa društvene moći i nemoći, stalni sukob između vjere u smislenost posla i slabe društvene valorizacije, hijerarhijski ustrojena sredina s formalnim mjerilima vrijednosti, idealna je stelja za bujanje ega. Među kolegama koje sam imala priliku susresti nasreću je ipak priličan broj onih koji su sačuvali skromnost, sposobnost autoironije i relativizacije svoga mjesta u znanstvenoj zajednici uz dobronamjernost i iskreno veselje tuđim uspjesima. Trojica su me ‘pogodila’ na poseban način, zbog snažnog kontrasta između vrhunske stručnosti i posve samotazajnog istupa. Uz Jakova Stipišića i Eduarda Hercigonju, u tom mome osobnom triptihu središnje polje pripada Nenadu Vekariću. U svijetu *nabhva*, u kojemu se smatra pohvalnim kričati o vlastitoj vrijednosti, gdje se i službeno zahtijevaju C.V.-i u kojima se ispisuju izvanznanstvene sposobnosti, što bi se još donedavno smatralo znakom lošeg ukusa i osobne nezrelosti, osobe poput Vekarića primjer su klasične

znanstvene pristojnosti: samohvala je odvratna, skromnost vrlina, neka za svakoga govore njegova djela i prosudba kolega. Idealan lik znanstvenika, kako ga ja vidim, ima određenu visinu jer je izrastao kroz predani rad, a sačuvao moralnu kičmu. Te mu dimenzije ne pruža institucionalno postolje na kojem stoji, a još manje razne proteze koje nadomještaju i prikrivaju slabi organski rast. Za mene je Vekarić znanstvenik koji se razvijao na pravi način, rasteći postupno i vlastitim snagama, pišući sinteze tek onda kada je za njih bio spreman i ulazeći u nova polja (na pr. doktorski studij) onda kada je znao što bi htio postići i kako.

Ta crta skromnosti vidljiva je i u Vekarićevim radovima. Iz njih izbijaju snažan respekt prema literaturi i struci, svima onima koji su o toj temi razmišljali i pisali prije njega, mnogo dublji nego što traži puka znanstvena korektnost i uzusi citiranja. Ništa se ne otpisuje zato što je izašlo davno ili objavljeno u nekoj marginalnoj publikaciji, relevantna je samo imanentna vrijednost ideja i argumentacije. Vekarić je ustvari čitatelj kakvog svi priželjkujemo: kritičan ali koncentriran i temeljit. Bilješke nisu nikada naknadno nakićene jedinicama da bi se udovoljilo standardima znanstvenog aparata i pokazalo vlastitu erudiciju, nego su tragovi znanstvenog dijaloga s prethodnicima.

S druge strane, Vekarić je izvanredno originalan znanstvenik. Poštujući tradiciju struke, ali nesputan njezinim pogledima, u svojim je radovima često donosio nešto prevratno. Vekarićevi rezultati o dugotrajnom klanovskom razdoru unutar dubrovačkog vlasteoskog staleža, pogledi na podrijetlo plemićkih rodova i na srednjovjekovnu genezu patricijata preokrenuli su paradigmu razmišljanja o dubrovačkoj povijesti (v. *Dubrovačka vlastela između roda i države: Salamankezi i sorbonezi*. Zagreb-Dubrovnik, 2005, suautor Stjepan Ćosić; *Nevidljive pukotine*. Zagreb-Dubrovnik, 2009.). Mnoge historiografske postavke od kojih smo svi polazili kao od čvrste podloge pokazale su se nestabilnima, sazdanima od šupljikavog materijala i na netočnim pretpostavkama. Kod Vekarića nema neupitnih istina, a interpretacija se gradi tek nakon što se pomno ispita i učvrsti temelje.

U potrazi za odgovorima na istraživačka pitanja Vekarić se okretao i nekonvencionalnim i slabo poznatim izvorima, zadržavajući uvijek onu nasušnu upitnost nad vjerodostojnosti podataka koje sadrže. Kao primjer istaknula bih njegov rad »Broj stanovnika Dubrovačke Republike u 15., 16.

i 17. stoljeću«, objavljen u *Analima Zavoda za povijesne znanosti HAZU* 29 (1991). Za njega je dobrim dijelom koristio arhivsku seriju *Vigne* (Državni arhiv u Dubrovniku, ser. 17), koja sadrži zapisnike povjerenstava, povremeno upućivanih u dubrovačku okolicu (Primorje) da bi ispitala poštuju li se propisi o ograničenju sadnje loze, sukladno državnoj politici koja je nastojala stimulirati sjetvu žitarica kojima je dubrovačko područje vječito oskuđijevalo. U tim dotada posve neuočenim registrima Vekarić je prepoznao šansu za utvrđenje broja domaćinstava a zatim i procjenu broja stanovnika. No, pri tome nije izgubio iz vida pitanje da li povjerenstvo dobiva od mještana istinite podatke, ili su oni nastojali prikriti pravo stanje kako bi izbjegli čupanje trsova.

Tema kojom se Vekarić također trajno bavi jest proces demografske tranzicije, po riječima znamenitog demografa Tima Dysona “perhaps the most important event to occur in human affairs during the last 250 years”. Vekarić je uočio prednosti dubrovačke sredine – relativno mala zajednica, izvanredno sačuvani izvori, različiti tipovi obitelji – i temeljito proučio tijekom tog procesa, a s grupom suradnika s doktorskog studija i prispodobio ga s tranzicijom u drugim hrvatskim krajevima (*Početak demografske tranzicije u Hrvatskoj*, prir. Nenad Vekarić i Božena Vranješ-Šoljan, Zagreb-Dubrovnik, 2009). Više od bilo kojeg istraživača prije njega, Vekarić se okrenuo prošlosti dubrovačkog sela, njegovim agrarnim i demografskim ritmovima i time

otvorio jedan istraživački pravac koji će valjati nastaviti. Osobno smatram vrlo bitnim i njegove analize kaznenih postupaka u Janjinskoj kapetaniji (središnji dio Pelješca) u 17. i 18. stojeću (»Sud Janjinske kapetanije«, *Analiza Zavoda za povijesne znanosti JAZU* 27 (1989)). Iskoristivši okolnost da se središte te teritorijalne jedinice nekoliko puta premještalo, konkretnim je pokazateljima potkrijepio nešto što smo naslućivali i pretpostavljali, da fizička dostupnost javne vlasti vrlo snažno utječe na (ne)korištenje sudskih i upravnih mehanizama. Tu je temu doticala strana literatura, ali nikada tako egzaktno kako je to uspjelo Vekariću za pelješku mikrosredinu.

Glavna Vekarićeva metoda u povijesnodemografskim istraživanjima je genealoška. O njezinim okvirima i dometima mogu suditi samo kao znanstvenik kome to nije matično polje, ali kome demografske spoznaje o dubrovačkoj prošlosti itekako trebaju. Nesigurnost i nelagodu koju često osjetimo kada moramo zaći u domenu druge discipline otklanja potpuna transparentnost Vekarićeve metode, precizan opis prirode vrela i vrlo iscrpna prezentacija rezultata, često kroz tablice u prilogima. Budući da se zaključci izvode iz velike množine podataka razasutih u raznoraznim vrelima, podastiranje materijala bitna je za znanstveni postulat provjerljivosti. Ipak, drugi učinak njihovog ekstenzivnog objavljivanja smatram važnijim. Rezultati i analiza koju je Vekarić proveo iskoristivi su, naime, i istraživačima koji se bave posve drugačijim temama: za njima se jednostavno može posegnuti i uklopiti ih u vlastiti istraživački okvir, raspravu o nekom aspektu dubrovačke povijesti ili komparativno impostiranu studiju. Vekarićeva djela velikim su dijelom meta-izvori, već prosijani podaci iz serija Dubrovačkog arhiva u kojima se mogu naći sjajna, dragocjena zrnca.

Širokogrudnost u objavljivanju iskoristivih informacija tipična je za Vekarićevu osobnost i ona ide u paru s velikodušnošću u kontaktu s bliskim kolegama. Nema te teme kojom sam se bavila, a da mi za nju Vekarić nije prosljedio neki koristan podatak, upozorio me na neki interesantan izvor ili poslao torzo nekog svog teksta koji bi mi mogao dobro doći. Ti su mi prinosi bili korisni, no još važniji bili su mi potpuno povjerenje i bezrezervna podrška o kojima je takav potez svjedočio.

Podrška na koju uvijek mogu računati – i u doslovnom i u prenesenom smislu – kombinirana je s posvemašnjom iskrenošću. Vekarić je moj najveći oslonac i najoštrij kritičar, nadasve dobronamjeran i konstruktivan ali

bespoštedan. Mnogo me puta sačuvao od nelogičnosti i grešaka, odvratio od “švercanja” s mutnim mjestima, rigorozno prekrizio neki patetični odlomak, upro prstom u kakav slabo argumentirani zaključak, često nekom duhovitom primjedbom zasladiši “gorku pilulu” pokude. Takvu otvorenost i iskrenost i sam zahtijeva podastirući mi na čitanje rukopise svojih tekstova. Bez diplomatskih zaobilaženja, uvijek prijateljska i dobronamjerna, to je kolegijalna komunikacija kakvu smatram idealnom.

Većini nas koji radimo u Zavodu za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku to nije prvo zaposlenje, što nam omogućuje da svjesnije uživamo u poticajnoj atmosferi koja vlada. Umjesto zavisti, zluрадosti i podmetanja nogu - zbog čega omrznu mnogi interesantni poslovi - entuzijazam, užitak u tuđem uspjehu, iskrenost, razumijevanje i povjerenje. Naši “interni natječajji” za naslove monografija, glasovanje o omiljenom dubrovačkom kroničaru, prijelazni pokal za najviše puta reciklirani tekst (nazvan po jednom starijem kolegi koji je u tome bio majstor), kao i bezbrojni *practical jokes* kojih nitko od nas nije bio pošteđen svjedoci su te opuštene i vesele atmosfere.

Stimulativno ozračje omogućuje nekoliko vrlo jednostavnih načela. Prvo je potpuna sloboda u izboru tema i impostaciji istraživanja. To znanstvenom radu daje dimenziju strasti koja jednostavno “vuče naprijed”. Jedini uvjet je rezultat - kvalitetni i relevantni radovi – a put kojime svatko do toga dolazi osobna je stvar. Ako je radna atmosfera takva da se svatko daje sve od sebe, nije ni potrebno toliko “disciplinirati”, “administrirati”, postavljati ograničenja i formalne zadaće. “Čarobni košobran” koji nad našim glavama drže Nenad Vekarić i Vladimir Stipetić pošteđio nas je mnogih birokratskih tereta, branio od nelogičnosti znanstvene politike, nepromišljenih poteza javne uprave. Pod tim svodom može se dobro i puno raditi, pa mislim da se produktivnost Zavoda može djelomice pripisati i toj “lakoj ruci” uprave. Fleksibilni radni uvjeti, najnoviji trend u svjetskom menadžmentu, kojime se hvale firme kao Google i Semco, u našem su Zavodu duga tradicija.

Vekarićeva snaga i koncentriranje na bitno omogućuje strategiju na dugi dah i gledanje daleko unaprijed. Posljednji “strateški projekt”, iza kojeg je stao punim srcem, jest doktorski studij *Povijest stanovništva* i budućnost Dubrovačkog sveučilišta. I opet, nema tu velikih riječi, nego konkretan, intenzivni posao u zajednici s doktorandima, u najboljoj tradiciji “zanata povjesničara”. Stimuliranje mlađih, učenje metodologiji i načelima posla

kroz zajedničko istraživanje s iskusnim znanstvenicima, odbacivanje formalnih prepreka a izlaganje pravoj interpretativnoj kušnji u najboljoj je tradiciji sveučilišta kao intelektualne zajednice studenata i profesora (*universitas*) i rasadnika znanja (*seminarium*).

U suradnji s Vekarićem, onoj svakodnevnoj, ali i onoj u kojoj smo raspravljali o budućnosti, sretno su se dodirivale neke naše karakterne srodnosti. Međutim, bilo je mnogo trenutaka kada sam osjetila koliko na mene utječe, mijenja moje stavove i sklonosti. Vekarić je sigurno bolje fokusiran na bitno, dok se meni češće događa da rasipam energiju na nešto što nije vrijedno truda. Njegovo odoljevanje pomodnim trendovima mnogo je čistiji od mojega, na pr. uz sada aktualno pitanje svsishodnosti sudjelovanja na međunarodnim projektima. Uz njega sam se istrenirala plivati protiv struje i naučila strpljivo odraditi i manje primamljive zadatke bez zatezanja i mrzovolje.

U čudnovatome svijetu novokomponiranih vrijednosti od kojih nije pošteđena ni akademska sredina, Vekarić je pravi čovjek *nazbilj*, koji će poslušati druge, ali zna svoje, koji ne gleda gdje će se izmaknuti nego gdje će podmetnuti leđa, osoba kojoj su strani svako prenemaganje i samohvala i kojoj je opća dobrobit zaista ispred vlastite.

Dr. sc. Vesna Mijović

Zavod za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku

O dubrovačkoj orijentalistici i osmanistici, osobno

Nakon završene srednje škole, uopće nisam znala što dalje, čemu je bez sumnje pridonijela činjenica da sam bila prva generacija, to jest pokusni kunić “slavne” Šuvarove srednje škole. Nakon matematičko-informatičkog smjera, matematika se činila logičnim izborom - koji je otpao (ne žalim) brzinom munje, i to iz bezveznog razloga. Naime, kad sam stigla na lice mjesta, na prozorčiću studentske službe stajao je neki otužni lik. Na moj upit za osobu s kojom mogu razgovarati o upisu reče: “ošel je na gablec” i spusti na 10

centimetara od mojeg lica kapak s takvim treskom da sam doslovno propuh osjetila. Okrenula sam se na peti. Ne znam više ni sama kako i zašto, uputila sam se prilično bezvoljno prema Filozofskom fakultetu. Tamo u predvorju stajao je plakat s informacijama o studiju Indologije. “Ako se ovdje odlučim ostati i izabrati strani jezik, onda bi valjda bilo pametno da to bude neki manje popularni”, mudrovala sam prilazeći tom plakatu. Put mi je presjekla Dubrovkinja, koju sam znala tek sa Straduna, samo po licu, i rekla: “Istok, ha? To te interesira? Baš sam jučer slušala o odličnoj Orijentalistici u Sarajevu.”

“To je valjda to i više se ništa neću pitati”, promislila sam a da stvarno, ni dandanas, ne znam zašto. Nikad nisam bila u Sarajevu, a što bi to zapravo bila Orijentalistika, tek sam onako, u magli slutila. No, kao da me ona moja sugrađanka “navila”, već popodne bila sam u vlaku. Bez ikakvih kolebanja, sutradan sam se prijavila za studij arapskog i perzijskog jezika na Filozofskom fakultetu u Sarajevu.

Moja sugrađanka, kojoj nažalost nikad nisam saznala ime, a lice sam joj zaboravila, dala mi je točnu informaciju. Sarajevska katedra za Orijentalistiku bila je poznata kao kvalitetna, što sam i sama imala prilike iskusiti i iz te činjenice uvelike profitirati. Pristup profesora i asistenata studentima bio je stručan, a ujedno i topao i srdačan.

Pred kraj studija otišla sam po prvi put u Državni (tada Povijesni) arhiv u Dubrovniku pogledati arapske spise. Bilo ih je svega četrdesetak, uz to bili su i objavljeni i obrađeni. Pripadali su arhivskoj seriji Acta Turcarum, i zapravo tvorili tek jedan njezin maleni dio. Sve ostalo bili su osmanski spisi, njih 15.000, izvornih primjeraka, prijepisa i prevoda na talijanski ili hrvatski jezik.

To jedno jutro u Arhivu bilo je dovoljno da shvatim čime se u životu želim baviti. Već sutradan otputovala sam u Sarajevo i upisala studij turskog jezika. U to vrijeme nisam više mogla stalno biti u Sarajevu, pa sam studij upisala izvanredno. Već sam bila “iskusni student”, znala kako učiti i vježbati, očekivalo me spremanje ispita vezanih isključivo za turski, jer sam ostale već imala položene kroz studij arapskoga i perzijskoga. Unatoč svemu tome, nije bilo lako početi s nečim sasvim novim, pogotovo što, kako rekoh, nisam mogla redovito dolaziti na predavanja.

Učila sam sama i čim bi se nakupilo dovoljno “problema” otišla bih u Sarajevo na konzultacije u prof. dr. Ekrema Čauševića. Prof. Čaušević uvijek

je bio spreman odvojiti maksimum vremena za mene. Radili smo satima, koliko god je bilo potrebno. Jednom sam ušla, profesor sjedi sa sendvičem u ustima jer mu tog dana (i ne samo tog) zbog mene nije bilo propisnog objeda. Takve detalje prosto je nemoguće zaboraviti.

Da nije bio takav, da je bio odbojan i nezainteresiran, bila bih obeshrabrena i studij turskoga sigurno nikad ne bih završila. Prof. Čauševiću zbog toga ću uvijek biti zahvalna, bez njega ne bi bilo uspješnih početnih koraka prema struci, koja će postati moj posao, koja će mi na najljepši način ispuniti život.

Nesumljivo, bar se meni čini nesumljivo, studenti osjećaju i doživljavaju studij, odnosno određeni predmet, kroz svoj odnos s profesorima. Može li student voljeti predmet koji mu predaje “nedodirljivi” i za svoj posao nezainteresirani profesor? Uvjerena sam da ne može. Jesu li svi profesori svjesni da im je odgovornost golema, poput, recimo kirurgove, jer obojica, svaki na svoj način, drže ljudski život u rukama? Nažalost, nisu.

Bila sam potpuno svjesna povlastica - na sarajevskoj Orijentalistici nisam proživjela baš nijedno nevoljno iskustvo.

S diplomom diplomiranog orijentalista - turkologa u rukama, našla sam se prepuštena sama sebi. Iz dana u dan išla sam u Arhiv i pokušavala svladati umijeće čitanja osmanskih spisa. Iako sam probrala najčitkije, vrlo sam sporo napredovala, vrlo sporo “otkrivala toplu vodu”. Osjećaj besmisla do kraja je ispunila činjenica da nemam posla i da ne mogu dovijeka obezglavljeno lutati kroz Acta Turcarum. Obećanja da ću dobiti posao u Arhivu, propala su. Pomalo sam se počela miriti s činjenicom da ću cijelu ovu zamamnu priču morati zaboraviti. U tom smislu otišla sam Stani Perišin, voditeljici Zbirke Balda Bogišića u Cavtatu pod upravom HAZU, jer sam čula da traži pomoć. Ne mogu se više točno sjetiti, mislim da je bila riječ o sređivanju knjižnice. Razgovor je bio obećavajući. Vratila sam se kući s pomješanim osjećajima zadovoljstva i očaja. Sutradan, Stane me je nazvala i rekla: “Čuj, razmišljala sam. Ovo nije za tebe. Šteta bi bila. Idi u Zavod za povijesne znanosti HAZU, ja ću nazvati ravnatelja i najaviti te.”

Mladi ravnatelj dr. Nenad Vekarić primio me na razgovor bez odugovlačenja i ustezanja. Pričao mi je kako Zavod funkcionira, objasnio mi je da zaposleniku Zavoda nitko ne diktira čime će se (u okviru povijesti Dubrovačke Republike i Dubrovnika) baviti, već on sam o tome odlučuje.

“Ovdje se mnogo radi”, oprezno je dodao, “recimo dr. Perić (dotadašnji ravnatelj Zavoda) radi 18 sati dnevno.” “Toliko sati ne mogu raditi”, rekao misleći na obiteljske obaveze, prilično ljuta i ljubomorna na pripadnike muškog roda, “ali 10-12, mogla bih”. Predložio mi je da pokušam napisati rad. Slutilo je da će taj rad presuditi o mojoj daljnjoj sudbini. Kojeg li motiva! Izabrala sam određenu vrstu osmanskih spisa, uz takav motiv odjednom su postali čitljivi, bez imalo pretjerivanja, kao da su latinicom pisani! Napisala sam rad i predala ga. I dobila posao! Ma, molim vas, tko je u onoj (a bojim se i u ovoj) državi vidio dobiti posao na temelju dokazivanja u struci! Dakako, nije sve išlo glatko, slijedila je borba s administracijom, novim administrativnim pravilima i tko zna čime još, no ne moja borba, već borba Nenada Vekarića, dr. Iva Perića, akademika Stipetića za mene. Mučnih detalja Nenad me je poštedio. Da sam tada u detalje znala koliko mi je posao u par trenutaka visio o koncu, uopće ne znam kako bih to podnijela.

Ukratko, 15. listopada 1989. bio je moj prvi radni dan u Zavodu za povijesne znanosti HAZU. Nenad Vekarić kazao mi je da Zavod ne smatram tek ustanovom u kojoj radim, nego i mjestom gdje mogu otvoreno reći što me tišti, svojim drugim domom. Osjećala sam se ugodno, ali i pomalo zabrinuto. Koju ću temu sad konkretno izabrati? Ispočetka, nije se lako odlučiti. Nešto kasnije, kad naučite nešto više, više ste i svjesni neobrađenih tema i pitanja koja traže odgovor. U svakom slučaju krenulo je. Prvih godina, nakon objavljenog rada i kretanja u novo istraživanje, moj ravnatelj i kolega i prijatelj Nenad uvijek bi me pitao: “A što sad lijepo radiš?” Ta potvrda da je završeni i objavljeni rad bio dobar i ta zainteresiranost za sljedeći, u samo pet riječi, zaglave u uhu početnika na klimavim nogama. Kad god razmišljam od prvim godinama na poslu, uvijek mi i tih pet riječi padne na pamet.

Ispočetka sam “bockala”, malo gusari, malo Mlečani, malo dragomani i činilo mi se vrlo teško zahvatiti temu većih, odnosno širih razmjera, koja bi se mogla objaviti kao knjiga. No s vremenom, stvari se potpuno izokrenu. Po mozgu sve više sijevaju izazovni planovi, koji podrazumijevaju dugoročno istraživanje i krajnji rezultat s mnogo kartica teksta. Ako ga ne želite cjepkati, ako se ne želite ponavljati, pisanje običnog rada postaje pravi problem.

Još je godinama trajala borba s dekodiranjem osmanskih spisa, čitanjem dokumenata dubrovačkog podrijetla pisanih uglavnom talijanskim jezikom, koji prije nisam učila. Trebalo je, znači, mnogo toga svladati, što sam i činila

s neprekidno prisutnim osjećajima straha i nelagode proizašlih iz totalnog nesamopouzdanja. Sad mi je zbog toga jako žao. Mogla sam u svemu tome jednostavno uživati. Mogla sam, da sam bila svjesna, da kad netko nešto nepokolebljivo želi i oko toga se trudi, sigurno će doći do željenog cilja.

Uz mnogo sjedanja u arhivu, mnogo čitanja i pisanja, ide i stalno preispitivanje, koje je bitan dio posla znanstvenika, kao što je uostalom i bitan dio života generalno gledajući. Kao osmanist preispitujem se žestoko i svakodnevno. Dakako, zbog temeljnog cilja - objektivnosti u radu. Nekako mi se čini da je objektivnost u osmanistici posebno složeni izazov.

Mnogi od nas odrastali su na spoznaji da su osnovne karakteristike Osmanlija i Osmanskog Carstva, "danak u krvi", nabijanje na kolac i "harač, rajo, harač". Nije čudo da mnogi i danas tako misle, ali ne mogu shvatiti da se u znanstvenim radovima mogu naći izrazi za Osmanlije kao što su naprimjer "tirani" ili "tursko kopito." Pisci kao da su u Bečkom ratu vlastitu krv lijevali.

Otkako se bavim ovim poslom nauživala sam se pogleda koji pitaju "a, što je tebe, pobogu, navelo da se baviš Turcima, a ne nekom normalnom temom?"

Nisam ove primjere navela da bih se žalila ili davala na znanje da mi je teško. Niti se žalim, niti mi je teško. Ispočetka me je čudilo, a sad me uglavnom dobro zabavlja. Preplitanje više raznih kultura i civilizacija na našim prostorima smatram bogatstvom u kojemu treba uživati. Smatram da je multikulturalnost ljudskom rodu dala najljepše plodove. Ali, ako netko ne želi mrdnuti nosom iz svog "kluba", koji smatra jedinim, neprikosnovenim i najboljim, eto ga tamo... Neka tamo uživa...

Više puta sam se pitala djeluju li ipak ovi momenti na moj način razmišljanja, guraju li me u prekomjernu osmanofiliju, dakle u neobjektivnost. Vjerujem, kad se čovjek tako pita, automatski umanjuje opasnost. Osim toga, tu i više drugih "korektora".

Jedan od njih nalazi se u Turskoj. Da se razumijemo, volim Tursku, u Turskoj i među Turcima osjećam se dobro. No, određene tamošnje znanstvene radove i knjige jako ne volim jer govore o povijesti Osmanskog Carstva, perom romantičara, idealizirano do bljutavosti. S autorima takvih djela nemoguće je voditi bilo kakvu diskusiju, recimo o Dubrovniku i njegovom neobičnom statusu u odnosu na Osmansko Carstvo. Oni su čista protuteža

neprimjerenim zaključcima o Osmanskom Carstvu iz gore spomenutih radova iz naše zemlje.

Prije nekoliko godina proživjela sam nevjerojatno iskustvo u vezi toga. Možda bi trebalo kolegijalno prešutati, ali prosto ne mogu, previše me svrbe prsti. Eto, neka se sveučilišni profesor u mirovini zove "A", a njegov nasljednik "Z". Jedne večeri uputila sam se s mladim kolegom, hrvatskim osmanistom, na druženje s mladim turskim kolegama, a domaćin nam je bio Z. Raspravljali smo naravno isključivo o povjesti, pa je tako i Dubrovnik brzo došao na red. Rekla sam da se s nekim zaključcima iz turskih znanstvenih radova nikako ne mogu složiti, jer su površni i neargumentirani, i za primjer navela zaključke kojih se držao A. Svi za stolom su se složili, dapače ispalo je da protestiram bez ikakvog razloga, jer činjenice o Dubrovniku ionako svi već dobro znaju. No, sutradan, uslijedio je ledeni tuš. U "uzvratnu" posjetu došao je Z. Pojavio se na vratima, ozbiljan, pun nelagode, i odmah počeo: "Žao mi je, Vesna. Moji zaključci bili su pogrešni. Jutros sam otišao u A kući i "priznao" mu što smo sinoć radili (!?). A mi je objasnio da nemam pravo. Dakle, povlačim sve što sam sinoć rekao." Bila sam zgranuta. Z je otišao u A kući isključivo zato jer je osjećao potrebu (ili dužnost) da mu ispovjedi što je rekao prethodnu večer, na običnoj večeri, na običnom neobaveznom druženju. Definitivno nije otišao zato što je htio diskutirati, otišao je zato što se pobojavao da je "skrenuo s puta". Poklopio se po ušima čim mu je A rekao što misli. No, preispitajmo se: Z je iznio argumente, koji su ubrzo pokazali da ni on, ni A, baš i ne znaju previše o Dubrovačkoj Republici, što uopće nije za zamjeriti. Republika je bila tek sićušna kapljica u povijesti Osmanlija. Ali zašto onda o toj temi pišu i donose zaključke? Imali smo pri ruci transliteraciju dubrovačke kapitulacije, to jest osmansko-dubrovačkog međudržavnog ugovora. Predložili smo Z da sjedne, uzme je u ruke, pročita naglas i onda stvarno otvoreno i iskreno kaže što misli. To je imalo smisla, jer je Z dobro znao kakav je bio odnos Osmanlija prema klasičnim osmanskim haračarima poput Transilvanije, Vlaške i Moldavije. Pročitao je i kiselo procijedio: "Da, zaista, tu ima nekih posebnih elemenata." Dok je odlazio, gledala sam za njim i mislila: "Blago njemu, on je zabrinut za "svoju" prošlost, dok je većina svijeta u brizi za svojom budućnošću..."

Blago dubrovačkog arhiva takve je naravi, da, proučite li sve što bi trebalo, možete prilično mirno donositi zaključke. U mojem slučaju, bitno je da

tamo mogu steći ravnomjerni uvid u mišljenja i postupke obje strane, kroz osmanske spise i kroz spise iz dubrovačkih kancelarija. Što je dubrovački Senat u određenom slučaju htio, kakve je naloge izdao poklisarima na Portu, što su oni tamo rekli, kakve su bile i neslužbene i službene reakcije Osmanlija, sve to, potpuna i sveobuhvatna slika, može se naći u dubrovačkom arhivu. Recimo, arhivski zapisi, riječi usmjerene prema Osmanlijama, vrve tužnim dubrovačkim izjavama o preteškom haraču, koji u Dubrovniku cijede iz krvi, i jedva opstaju. No, pogledate li računске knjige i odgovarajuće odredbe Senata, lako shvatite da to uopće nije bila istina, već isključivo diplomatska taktika.

Osmanlije su bili osvajači, kao što su i mnogi drugi narodi bili osvajači. Poznato je da je raja u vrijeme uspona Osmanskog Carstva bila u boljem položaju od kmetova zapadnog feudalizma. Carstvo je potom počelo propadati, hijerarhija mu se urušila, isto tako i ekonomija, stradao je narod (“harač, rajo, harač”), kao što je stradao, strada i stradat će u svakoj državi zahvaćenoj krizom. Osmansko Carstvo službeno se ravnalo prema zakonima Šerijatskog prava, no unatoč tome i prije svega, bilo je država koja je, kao i svaka druga država, tražila korist i probitak za sebe. Kao i svaka druga država, Carstvo je do zadanog cilja dolazilo pragmatičnom politikom, koja je mogla izaći iz okvira Šerijatskog prava.

Savršeni primjer tome upravo je Dubrovnik. Sićušnu Republiku Osmanlije su mogli lako pregaziti. No, procijenili su da će im više vrijediti onakva kakva jest nego utopljena u osmanskim posjedima. Dubrovčani su imali sreće da su u vrijeme prodora osmanske vojske predstavljali upravo ono što je Osmanlijama trebalo. Imali su luku preko koje bi Osmanlije mogli trgovati s Mlečanima, Papinskom državom, Španjalcima u vrijeme kad s njima ratuju. Imali su vješte trgovce i bankare kakve je osmanska država trebala. Bili su gospodari vijesti, novosti i informacija zahvaljujući širokoj mreži konzulata, pomorcima kojih je bilo posvuda, svim Dubrovčanima koji su uredno prijavljivali sve što su negdje, bilo gdje, čuli i procijenili da je od dubrovačkog državnog interesa. Dakle, Dubrovnik je Osmanlijama mogao poslužiti i kao prozor prema Zapadu.

“Neutralnost” je u ovoj priči ključna riječ. Bez statusa neutralne države, prije svega u očima Zapada, Dubrovnik Osmanlijama ne bi mogao pružiti ono što su trebali. Bez maksimuma slobode ne bi mogao biti neutralan.

Da su ga Osmanlije ukliještili uobičajenim haračarskim okovima, zapadne zemlje drukčije bi ga promatrale.

Dubrovčani su znali izvanredno koristiti situaciju u kojoj su se našli. Stalno su podsjećali i Istok i Zapad koliko im vrijede kao neutralni prostor “u sredini” koji zna sve o svemu. Dakle, bavili su se dvostrukom špijunažom, što je općepoznato danas kao što je bilo i tada. I Istok i Zapad znali su vrlo dobro čime se Republika bavi, znali su reagirati bijesno, ali ozbiljnih posljedica nikad nije bilo. Zašto? Zato što mi je Dubrovnik u svakom slučaju donosio više koristi nego štete. Dakako, Dubrovnik je rukovao informacijama vrlo promišljeno i njima na svoju korist trgovao kao s pravom trgovačkom robom.

Sam harač bio je jako manipulativno sredstvo Dubrovačke Republike. Jer, zauzvrat, sultan je Dubrovčanima jamčio svoju zaštitu. Štitio ih je od njihovih najvećih neprijatelja Mlečana, ali to nije bilo sve. Dubrovčani su očekivali i tražili da budu zaštićeni i od gladi, pa su im Osmanlije zato dopuštali da redovito kupuju ogromne količine osmanskih žitarica, koje inače nisu tek tako davali. Dubrovčani su očekivali i tražili i da budu zaštićeni od navodnog siromaštva, pa su Osmanlije zato podržavali monopol rada dubrovačke luke i prodaje soli osmanskim podanicima u Hercegovini čak i u vrijeme kad to zaista više nije imalo nikakvog smisla. To sve skupa ne znači da su Osmanlije bili naivni. Dubrovčani su uvijek imali prijatelje na Porti, naročito među dostojanstvenicima podrijetlom iz Bosne, jasno je da iza svih službenih dogovora, ugovora, sporazuma stoje ljudi, pojedinci sa svojim manama i vrlinama. Dubrovački diplomati bili su odlično obaviješteni o naravi i sklonostima svakog pojedinog osmanskog ministra. Znali su kakve darove, kakvo mito dati. Znali su po potrebi vrlo uvjerljivo kukati i plakati (sa suzama). Nekako imam dojam da su Osmanlije uglavnom bili svjesni da promatraju dobru dramsku izvedbu, i da je ona sama po sebi u njima budila osjećaje simpatije. Evo jednog dokaza. Dubrovački dragoman Miho Zarini našao se polovinom 18. stoljeća na Porti s poklisarima koji su harač platili u srebrnjacima. Reis-efendija, ministar vanjskih poslova, prigovorio je Zariniju rekavši da bi bilo krajnje vrijeme da se stvari vrate na staro, to jest harač bi trebalo opet plaćati u zlatnicima. Zarini mu je odvratio: “Vaša Visosti, za nas je zlatnik isto što i Feniks. Za njega smo čuli, ali ga nikad nismo vidjeli.” Reis-efendija bio je zadivljen. Možemo lako pretpostaviti da je bio svjestan

Zarinijevih laži, no nastup ga se dojmio toliko da zlatnike više uopće nije spominjao. Inače, Dubrovčani su tijekom skoro cijelog 18. stoljeća plaćali harač u srebrnjacima (i to svake treće godine, dok su do konca 17. plaćali jednom godišnje). Tvrđili su da zlatnika nemaju. Istina je da su ih imali, da su ih nosili sa sobom na putu za Istanbul i putem ih u maksimalnoj tajnosti mijenjali u srebrnjake, zahvaljujući dobroj informiranosti o tečajevima, na najprobitačniji mogući način.

Jedna od rijetkih situacija kojoj pouzdano možemo dati naslov "Porta je totalno nasjela" bila je specijalna diplomatska metoda koju su Dubrovčani koristili samo u krajnje kriznim trenucima. Tada su igrali na sve ili ništa tvrdeći da ne mogu izdržati osmanski pritisak, da će otići, napustiti svoju zemlju, koju će tko zna tko osvojiti. Osmanlije s Porte redovito bi ustuknuli. Čak i u 17. i 18. stoljeću kad im Dubrovnik više ni izdaleka nije ni značio, ni bio potreban kao prije. Jer, i tada, posebno tada, stajala je činjenica, "ako se ovo stvarno dogodi, eto nama novog (nepotrebnog) kriznog žarišta." U takvim prilikama Porta je redovito činila jednu te istu grešku. Zatražila bi procjenu bosanskog namjesnika, kao dubrovačkog susjeda, o stvarnom stanju u Dubrovniku. On, pak, imao je s Dubrovčanima vrlo guste odnose, dobivao od njih što mu je trebalo i pružao im ono što je njima trebalo. Vjerojatno je najmanje želio remetiti mirne, dobrosusjedske odnose. Uz mito, darove, malo uvjeravanja, svaki je bosanski namjesnik, proglašen od Porte za procjenitelja, javio istoj da je stanje u Dubrovniku onakvo kakvim ga Dubrovčani prikazuju. Recimo, tijekom 18. stoljeća više njih javilo je Porti da su Dubrovčani još uvijek preslabi da opet počnu plaćati jednogodišnji harač. Takvim svojim izjavama oštetili su sultanovu riznicu za 500.000 cekina.

Našlo se među bosanskim namjesnicima i hercegovačkim sandžakvezima i par ljutih dubrovačkih neprijatelja. Dubrovčani su tada pokazali sasvim drukčije lice i na Porti uspjeli isposlovati njihovo uklanjanje. Trebalo je imati hrabrosti miješati se u državne poslove moćnog Carstva. Dubrovčani izbora nisu imali jer im je naklonost zaleđa bila od vitalne važnosti. Uopće, zaista nisu prezali ni od čega da zaštite interese svoje države, o čemu svjedoči i činjenica da je Senat u više navrata spremao čašicu otrova onima koje je smatrao državnim neprijateljima. Bio domaći čovjek, hajduk, razbojnik iz Herceg-Novog, hodža-učitelj osmanskog jezika, ili pak austrijski rezident,

dubrovački nadbiskup, razliku nije pravio, osim u procjeni hoće li upotrijebiti otrov munjevitog ili sporog djelovanja.

Nakon dvadeset godina dubokog oranja po dubrovačkom arhivu prilično sam sigurna da znam što govorim, no ipak se i dalje pitam... Znam da i drugi moji kolege stalno sumnjaju i pitaju se, pa mi bude lakše. Olakšao mi je sasvim slučajno i sarajevski povjesničar Dubravko Lovrenović, kada je nedavno, na predstavljanju svoje knjige “Stećci” u Dubrovniku, kazao da su svi povjesničari “sumnjiva lica”.

Za posljednji i vrlo važan “korektor” u znanstvenom radu smatram “zločesto čitanje”, što je izraz izumljen u Zavodu za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku. Dakle, napišete nešto, odete kolegi i kažete mu: “Molim te, hajde mi ovo zločesto pročitaj”. Znači: “hajde, cjepidlači i budi brutalan”. I, kad na margini svoje radnje dobijete komentare tipa “ajmee” i “bljak”, možete jedino biti jako zahvalni. Vrlo je važno dati rad na čitanje drugima, i to ne samo kolegama, nego i prijateljima, članovima obitelji. Oni predstavljaju dobrodošao pogled sa strane, jer, što se mene tiče, nakon završenog rada više ništa ne znam, jesam li bila jasna, je li sklop logičan, je li nešto ostalo nerazjašnjeno, je li tekst poguban za čitača, to jest do nebesa dosadan. “Proživakala” sam materijal koliko sam više mogla i kako sam najbolje znala, postao je dio mene, nešto što se podrazumijeva, a to me obično dovede do želje da tekst počnem kratiti jer mnogo toga izgleda suvišno, potpuno sam dezorijentirana. Dakle, pomoć sa strane neophodna je. Smatram, ako sam uložila maksimum truda i potom ga predala na iskrenu procjenu, mogu mirno spavati.

“Svaki vaš poslovni uspjeh bilo gdje, uspjeh je cijelog Zavoda”, još je jedna Nenadova rečenica koje se često sjetim. Vrlo važna rečenica iz više razloga. Bez obzira na to što su područja rada nas zaposlenih u dubrovačkom Zavodu različita, mi se zaista osjećamo kao tim. Tko god “zabio gol”, cijeli tim je na dobitku. Sloboda djelovanja također je sadržana u toj rečenici. Posljednjih godina bila sam prilično angažirana na čisto arhivističkom poslu, u sklopu projekta razvrstavanja i katalogiziranja osmanskih spisa, koji je pokrenuo Državni arhiv u Dubrovniku. Nitko mi zbog toga nije prigovorio. Dosad sam izdvojila i katalogizirala dvije vrste spisa, za obje napisala uvodne studije i tako ipak jednom nogom ostala u povijesnoj znanosti. I kataloge i studije Državni arhiv objavio je u dvije knjige, a u izdanju druge sudjelovali su

travnički i sarajevski arhiv. U predavljanju obje sudjelovao je moj kolega Nenad. Posljednjih godina suradnik sam na jednom projektu Hebrejskog sveučilišta u Jeruzalemu. Sve te lijepe stvari zaista doživljam prvenstveno kao djelatnik našeg tima.

Sveu svemu, sloboda izbora i djelovanja, pozitivna atmosfera u Zavodu učinile su od svih nas zaljubljenike u struku, i iz nas izvukle maksimum.

Naš novi timski korak, koji je ustvari Nenadovo čedo, jest doktorski studij “Povijest stanovništva” u organizaciji Dubrovačkog sveučilišta, Zagrebačkog sveučilišta i našeg Zavoda. Ako mene pitate, bila sam potpuno izbezumljena zbog novog predavačkog iskustva koje mi je slijedilo. Pisanje se jako razlikuje od predavanja. Činilo mi se da sve što imam za reći može stati u tri školska sata, a što ću, zaboga, s preostalih sedamnaest? I kako ću govoriti, a da ne čitam? Dakako, ispalo je sasvim drukčije, novo sjajno iskustvo u kojemu sam ipak (valjda) uspjela pokazati što znam, i sama sam štošta naučila, i to najviše iz pitanja studenata. Njihova pitanja podržavaju vas u stalnom preispitivanju.

Upravo onako kako djeluje i postupa u Zavodu, Nenad je istu formulu primijenio i u organizaciji tog studija. I naravno, rezultati su isti. Profesori su zadovoljni i motivirani. Studenti su zadovoljni i motivirani. Načelo “profesor i student ovog studija jednako su važni” studente je ohrabrilu, potaknulo i iz njih izvuklo maksimum.

Dr. sc. Zdenka Janeković Römer

Zavod za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku

Moji su putevi vodili na Lapad: iskustvo rada u Zavodu za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku

Moja suradnja sa Zavodom za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku počela je i prije nego što sam znala da je tako. Potreba za razumijevanjem ishodišta, početaka i identiteta europskih društava dovela me u medievistiku, a medievistika me je dovela do dubrovačkog arhiva. Povijest Dubrovačke Republike i njezin arhiv neminovno su me doveli do Zavoda.

U najgorem jeku opsade Dubrovnika, 1991. godine, kad je budućnost grada i Zavoda bila posve neizvjesna, došla sam u prvi izravni doticaj sa svojim budućim Zavodom. Na samom početku te teške godine obranila sam magisterij s temom iz dubrovačke i dalmatinske društvene povijesti. Tada sam odlučila da ću doktorsku disertaciju svakako raditi u Dubrovniku, bez obzira na okolnosti. Dubrovački arhiv svojim bogatstvom omogućuje upravo onakva medievistička istraživanja kakva sam htjela raditi: obilje građe različitog sadržaja omogućuje istraživanje društva i kulture u srednjem vijeku i metodološko kretanje u svim smjerovima suvremene svjetske historiografije. Odluka da idem tim i nijednim drugim putem bila je plod znanstvenog poziva i znatiželje, beskompromisna i potpuno lišena karijerističkih i pragmatičnih motiva. Štoviše, ta me je odluka stajala dvije godine napredovanja, jer su ratna zbivanja odgodila početak rada na doktoratu za proljeće 1993. godine. Odluka koju su mnogi moji kolege i prijatelji nazivali iracionalnom, da ne kažem ludom, pokazala se temeljem mojeg znanstvenog razvoja koji nikad ne bih mijenjala za dvije godine ranije marširanje kroz zvanja. Dugoročno, to je bila jedna od mojih najboljih životnih odluka, koja me je dovela u doticaj s ljudima koji prema znanosti imaju sličan stav kao ja.

Te ratne 1991. godine imala sam gotov rukopis knjige *Rod i grad. Dubrovačka obitelj od 13. do 15. st.* U mojoj neposrednoj okolini nisam imala priliku za tiskanje rukopisa, a sama nisam znala kome bih ga ponudila. Kolegica i prijateljica Nella Lonza savjetovala mi je da pošaljem tekst Nenadu

Vekariću u Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku. Bila sam šokirana tim savjetom s obzirom na ratno stanje i opsadu Dubrovnika. Smatrala sam da je sumanuto nekome tko živi pod opsadom slati svoj rukopis kao da se ništa ne događa. Međutim, Nella Lonza, koja je dr. Vekarića već otprije poznavala, rekla je: „Samo ti njemu šalji, on sigurno i sada misli na znanost.“ Nisam odmah poslala rukopis, jer mi se to činilo previše preuzetnim, pa sam, tada nepoznatom Nenadu Vekariću, napisala obazrivo pismo puno ograda, u kojem sam se jedva usudila natuknuti da imam neki rukopis. Nakon dva - tri tjedna, iz grada koji je upravo bio izložen najgorim granatiranjima, stiglo mi je službeno pismo, na memorandumu HAZU, u kojem je stajalo: „Poštovana kolegice, izuzetno smo zainteresirani za izdavanje vašeg rukopisa i nadamo se da ćete nam ga povjeriti, iako ovoga trenutka ne možemo jamčiti za rok izdanja“. U nevjerici i udivljenju pročitala sam pismo tri puta da bih bila sigurna da piše to što piše. Pomislila sam da se bez sumnje radi o posebnom čovjeku kojeg želim i moram upoznati.

Početak 1992. bila sam u konvoju za Dubrovnik, smatrajući da to tom gradu dugujem i da se ne mogu pojaviti kad sve bude gotovo i tražiti nešto. Tada nisam dospjela do Zavoda za povijesne znanosti ni do kolege Vekarića. Istraživanja za doktorat počela sam raditi u ožujku 1993., zajedno s Nellom Lonzom, koja je tada još bila profesorica na Pravnom fakultetu u Zagrebu. Opsada je djelomično još trajala, Sponza je bila u vrećama pijeska i daskama, čitaonica nije radila, struje je bilo oko dva sata dnevno, bilo je jako hladno i padale su velike kiše. Zajedno sa zaposlenicima Državnog arhiva u Dubrovniku odlazili smo u ledena spremišta i među hrpama kodeksa pokušavali naći ono što nam je trebalo. Nešto smo nalazili nešto nismo, ali radilo se intenzivno i u posebnom raspoloženju. U gradu je raspoloženje osciliralo između euforije i depresije, a to je zahvaćalo i nas. Razmišljajući što bismo mi mogle učiniti da se stanje popravi, kolegica Lonza i ja smislile smo Dubrovačku medievističku radionicu. S tim programom startale ujesen 1993. godine, pri Međunarodnom središtu hrvatskih sveučilišta. Podršku nam je dala prije svega ta ustanova na čelu koje je bila ravnateljica Ivana Burđelez, potom Državni arhiv u Dubrovnik i Zavod za povijesne znanosti HAZU.

U to burno i burovito proljeće 1993. upoznala sam Nenada Vekarića osobno. Već prvi susret, po svemu neobičan i neočekivan, označio je niz

slojeva u našem odnosu koji nije samo kolegijalan i suradnički nego nas vezuje duboko poštovanje i prijateljstvo.

Godinu dana kasnije proljeće 1994. godine u Zavodu je izašla moja prva knjiga, već spomenuti *Rod i grad*. To je dalo zamaha mom znanstvenom radu i napredovanju. U kasnijim arhivskim istraživanjima i boravcima u Dubrovniku produbljiвала se suradnja, potpora mom radu i prijateljstvo sa svim članovima Zavoda. Nakon izdanja prve knjige, Nenad Vekarić me je pitao bih li u Zavodu objavila i sljedeću svoju knjigu, knjigu od koje tada još nisu bila spojena ni dva slova. Bila sam već dobro zagazila u iščitavanja brojnih arhivskih serija i koncepcija doktorske disertacije se pomalo stvarala, ali je bila daleko od završenosti. Uvjerenjem u kvalitetu krajnjeg rezultata tih istraživanja Vekarić je pokazao što misli o mom radu, ali isto je tako iskazao svoju sposobnost prepoznavanja i podržavanja kvalitetnih znanstvenika, sposobnost koja je od našeg Zavoda učinila ono što on jest. Godine 1999. u Zavodu je objavljena moja druga knjiga, *Okvir slobode. Dubrovačka vlastela između srednjovjekovlja i humanizma*. Godine 2000. izašla je treća, *Filip de Diversis, Dubrovački govori u slavu ugarskih kraljeva Sigismunda i Alberta*. Ta je knjiga bila plod rada Dubrovačke medievističke radionice, nastala u suradnji s polaznicima, te je značila još jedan vid potpore Zavoda tom programu. Podršku Zavoda imala sam i za one knjige koje su izdali drugi izdavači.

Negdje nakon izlaska iz tiska knjige *Okvir slobode*, knjige koja je bila moja prva prava profesionalna legitimacija, Nenad Vekarić mi je prvi puta predložio da, sa Odsjeka za povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu na kojem sam bila zaposlena od 1987. godine, prijeđem u Zavod. Tu ideju isprva nisam smatrala realnom opcijom, ali sam tijekom više godina o njoj stalno razmišljala i bila sve bliže odluci da to i ostvarim. Konačno, kad sam nakon četiri godine donijela čvrstu odluku da odem u Zavod, ona je bila motivirana uvjerenjem da se radi o boljoj ponudi, da me ondje čeka ekipa snova, vjetar u leđa te čista strast za znanošću kakvu i sama osjećam. Kad se nakon još godine dana, 2004. godine taj prijelaz realizirao, ja sam formalno došla onamo gdje sam bila već 11 ili 13 godina. Osjećala sam se kao da sam došla kući.

Od tada je prošlo pet godina u kojima su sva moja profesionalna očekivanja bila ispunjena, pa i nadmašena. U Zavodu postoji ravnoteža između timskog rada i samostalnog rada, između zajedništva i slobode, što je meni,

po mom osobnom i znanstvenom habitusu neophodno. U Zavodu mi nika-
da ništa nije bilo nametnuto, nikakvo usmjerenje, tema ili projekt na kojoj
bih morala raditi. Uvijek sam u svemu sudjelovala na svoj način, sa svojim
temama, metodološkim pristupom i interpretacijama. Dobila sam ono što
sam željela od početka svoje znanstvene karijere: slobodu da radim ono što
želim onako kako želim. Radeći u Zavodu osjećam se u svakom pogledu
podržanom. U tih pet godina napisala sam četiri knjige i tridesetak radova,
a to bi u mojim predašnjim profesionalnim okolnostima bilo nemoguće. S
tom sam se bibliografijom pozicionirala u historiografiji onako kako sam
htjela od početka svog znanstvenog rada. Zadovoljna sam posvećenim na-
činom rada koji mi Zavod omogućuje i činjenicom da sam dio ne samo
vrlo uspješne nego i suradničke i prijateljske radne sredine: Nenad Vekarić,
Slavica Stojan, Vesna Miović, Nella Lonza, Relja Seferović, Lovro Kunčević,
naši suradnici Stjepan Ćosić, Ivica Žile i ja, uz našeg dobrog duha akade-
mika Vladimira Stipetića, smo prijatelji, znanstvena obitelj koja se proširuje
mnogim našim suradnicima i prijateljima u Hrvatskoj i inozemstvu, kao i
našim studentima. To je zajednica vrlo različitih ljudi po profesionalnim in-
teresima, metodama rada i osobno, a sličnih po odnosu prema znanstvenom
radu i kolegijalnosti. Naš je laboratorij Državni arhiv u Dubrovniku, a stva-
ralački *otium* pruža nam naš Sorkočević sa svojim interijerima i perivojem.
To okruženje ljepote još je jedna naša privilegija.

Svatko od nas pridonosi našoj instituciji s najboljim što ima, no osovину
naše produktivnosti i uspjeha čini Nenad Vekarić. Jedna od njegovih naj-
većih zasluga je prije svega naša ekipa: izuzetno pažljivo vođena kadrovska
politika, potpuno nepodložna bilo kakvim izvanznanstvenim utjecajima.
Svatko od nas morao se prije dokazati u znanstvenom radu; kako kaže N.
Vekarić, „mi smo mali i nemamo pravo na kadrovska grešku“. Svako „uhlje-
bljenje“ značilo bi oduzimanje prilike nekom kvalitetnom znanstveniku i
slabljenje našeg učinka u cjelini. Tajna uspjeha je jednostavna: dovesti prave
ljude i dati im da rade što žele.

Meni omiljelo svojstvo Nenada Vekarića je njegovo poticanje znanstvene
rasprave. Naše žive, katkada i žučljive rasprave o raznim povijesnim pita-
njima nebrojeno su mi puta raščišćavale misli i bacale novo svjetlo na pro-
bleme. Vekariću je svojstveno da nije oprezan u postavljanju teza, naprotiv,
smion je i koraci mu idu neočekivanim smjerovima. No on uvijek u diskusiji

s ostalima voli provjeriti koliko mu teza „drži vodu“. Moja uloga u tome je kontekstualizacija dotičnog pitanja radi usporedbe i provjere; tu sam da pomalo kočim, dok on pritišće gas. U tom procesu Vekarić cizelira svoje izazovne teze, a ja vjetrim svoje i dajem im novi smjer. Te naše vatrene znanstvene rasprave, smatram rijetkim i velikim darom.

Izdavačka djelatnost našeg Zavoda postoji isključivo zaslugom Nenada Vekarića. O tom vidu njegova rada slikovito govori i spomenuta priča o mojoj prvoj knjizi. Nenad Vekarić je bio taj koji je i u vrijeme oskudice dolazio do financijskih sredstava za izdavanje naših knjiga i dva časopisa, te nosio i danas nosi najveći dio posla oko toga. Svi mi uređujemo časopise i knjige, ali se u mnogo manjoj mjeri odričemo vremena za vlastita istraživanja zbog zajedničkog izdavačkog projekta nego Nenad Vekarić. To je jedan od pokazatelja njegove potpune nesebičnosti i predavanja za opću stvar. Vekarić je takav i kao voditelj doktorskog studija „Povijest stanovništva“ na Sveučilištu u Dubrovniku u koji daje vrlo mnogo energije, više od svih nas ostalih. I u tom djelu posla pokazuje se njegova osobina da svakome zna dati ono što mu je potrebno i sposoban je izvući najbolje iz ljudi.

Kad razmišljam o Vekarićevu odnosu prema znanosti sjetim se mnogo toga, svih prilika u kojima mi je pružio podršku, kada sam dobivala ono što sam htjela i trebala za svoj znanstveni rad i prije nego što sam pitala. Ne zaboravljam da me je sasvim prešutno poštedio mnogih poslova u Zavodu znajući za moju potrebu da se do grla bacim u neko novo istraživanje. Uz rizik da zvučim patetično, moram spomenuti da se, razmišljajući o Vekariću kao znanstveniku, redovito sjetim njegovih kartica s podacima iz matičnih knjiga, još iz vremena prije računala, koje su godinama ispunjavane sizifovskim naporom. Te su kartice tijekom rata putovale od podruma do podruma, mijenjale mjesta prema predviđanjima o mogućnostima udara, bivale podijeljene rođacima i prijateljima da bi užas moguće havarije bio što manji. Počevši od tih kutija ispunjenih demografskim podacima, Vekarićeva je upornost, hrabra inicijativa i zaljubljenička predanost znanosti dovela do znanstvenih projekata, mnogih knjiga, dva visokokvalitetna časopisa i doktorskog studija povijesne demografije. I to i mnogo drugoga u znanstvenom i organizacijskom radu N. Vekarića, što je s nekih uobičajenih gledišta bilo neisplativo čak i iracionalno, učinilo je naš Zavod posve iznimnim mjestom izvrsnosti u hrvatskoj humanistici.

Nenad Vekarić zaslužio je i veće pohvale od onih koje mu je mogla pružiti moja (samo u manifestacijama) suzdržana zahvalnost. No i njemu i nama ostalim stanovnicima Sorkočevićeva ljetnikovca na Lapadu pohvale su ipak sporedne. Nama je važno samo to da imamo uvjete za rad, da možemo i dalje dati na volju našoj znanstvenoj znatiželji i slobodno istraživati.

Dr. sc. Stjepan Ćosić

Ravnatelj Hrvatskoga državnog arhiva u Zagrebu

„Nova dubrovačka historiografija“: pitanja i odgovori u raspravi

I. Koja su glavna obilježja izvora za dubrovačku povijest 19. stoljeća, koliko je bogatstvo Dubrovačkog arhiva s time u vezi i koji su temeljni problemi recepcije dubrovačke baštine u procesu hrvatske nacionalne integracije u 19. stoljeću?

... Opasnost je, s druge strane, kada krenete u istraživanje da vas obilje izvora, ta fantastična horizontalna i vertikalna mreža, odvede sve dublje u prošlost. Spuštate se u 18. stoljeće, do početka prvih modernih procesa, do tragova prosvjetiteljstva, a potom sve dublje... Kad to shvatite, vidite da vam izvori omogućuju kompleksniju analizu, dulje kontinuitete i t.d.... Ali, možda je pri proučavanju 19. stoljeća najzanimljivije istražiti i interpretirati duhovni kontinuitet s republikanskim razdobljem – gdje se na kraju izgubio i kako se, u kojim vidovima, kasnije pojavljuje. To su također jako interesantne teme o kojima ima narativnih i drugih izvora, dapače, možda i kvalitetnijih nego za ranija razdoblja. (...) Ostaje ocjena da je ta dubrovačka specifičnost, posebnost, jedan identitetski fokus oko kojeg se sve okreće jer Dubrovnik i u srednjem i u ranom novom vijeku, pa onda i u 19. stoljeće baštini vlastitu inačicu klasičnog republikanizma, a na svoj se način sve do duboko u 20. stoljeće taj duh provlači, a onda se to „dugo trajanje“ posve gubi u epohi socijalizma. Nije slučajno da je u 19. stoljeću dobar dio dubrovačke baštine preuzet u Zagrebu kao novom središtu nacionalne integracije: preuzeti su plodovi visoke kulture, a prije svega jezična i književna baština,

koja je ugrađena u korpus hrvatske nacionalne ideologije i kulture. I taj je proces imao svoje amplitude (o čemu je pisao profesor Banac). Na žalost, u naš politički život i kulturu nije preuzet čitav korpus društvenih vrijednosti, nije preuzeta klasična republikanska baština koja je važna jednako koliko i jezična. Postavlja se pitanje: zašto? Vjerojatno zato što je društvene elite na širem hrvatskom prostoru tijekom 19. st. naprosto nisu prepoznale, nisu bile dovoljno jake ni osviještene... Tako se otvaraju brojna pitanja o značaju Dubrovnika i njegove povijesti tijekom 19. stoljeća. U smislu intelektualne povijesti pratimo dva, a možda i više pravaca, kojima je ishodište bilo u tradiciji, a koju su nositelji tih razvojnica uvijek pokušavali afirmirati, t.j., reafirmirati i repozicionirati... Glavni protagonisti političkog i intelektualnog života u Dubrovniku (a i Dubrovčani izvan grada) prepoznaju, koriste i ugrađuju brojne elemente republikanske epohe u svoja književna i znanstvena ostvarenja, ideološke koncepcije i politiku. To se ponajviše očitovalo u sadržaju nacionalnointegracijskih ideologija i nacionalne kulture. S druge strane, ustavnopravni aspekt dubrovačkoga političkog naslijeđa ostao je u drugom planu, gotovo zaboravljen.

II. U zadnjih pet do deset godina vidjeli smo koliko su historiografska istraživanja o Dubrovniku utjecala na neke teorije i teze i o Držiću i o Gunduliću, dakle, na književnu sferu, na književnu povijest. Vi ste govorili o moći arhivalija da Vas „odvedu“ i usmjere u istraživanju. Mogu li književna djela isto tako utjecati na smjer nekog povijesnog ili historijskodemografskog istraživanja?

Jedna od važnih konstanti dubrovačke povijesti, dubrovačkog društva, bio je taj specifični utilitarizam (skladnost) i mislim da je i književnost bila dio tog u biti pragmatičnog svijeta. Naime, u našoj se historiografiji do sada jako slabo koristio interpretacijski potencijal književnih djela. Tek u posljednjih petnaestak godina na tome se ponešto radi. Dakako, ne plediram ovdje za teoriju odraza, koja je bila aktualna u socijalističkom razdoblju, ne zalažem se za formule dijalektičkog materijalizma od kojih su ozbiljniji istraživači uvijek zazirali. S druge strane, ne vjerujem niti da stanoviti postmoderni (i drugi post-) pristupi u tom smislu mogu ponuditi nešto više. Želim samo naglasiti važnost „demistificirajućeg“ pristupa sadržaju dubrovačke književnosti, važnost kritičke analize i povezivanja sadržaja tih djela s dubrovačkim

političkim i društvenim kontekstom. (Otkud, na primjer, ustrajanje u poetskoj i pseudoepskoj formi? Zašto nema više prozних tekstova i t.d.?) Na svoj način smo kolega Vekarić i ja u knjizi o dubrovačkoj vlasteli pokušali interpretirati svrhovitost i sadržaj nekih tekstova dubrovačkih pisaca u kojima smo detektirali vezu s političkom i društvenom zbiljom, otkrivajući sklop ideja koje su bile na artifičijelan, književni, t.j., simbolični način pretočene, na primjer, u *Dubravku* i *Osmana*. Dakako, te su analize proizašle iz naših spoznaja o procesu raskola dubrovačkog patricijata, t.j., o konstelacijama i strukturama koje su ga uvjetovale. No, i književni povjesničari, s druge strane, malo su se ili nikako zadubljivali u dostignuća historijske znanosti. Nisu ih, izgleda, smatrali bitnima, što je jedan mali problem, ta autarkičnost i stanoviti strah od tumačenja.

Opet, sve to je vezano i za primjedbu profesora Roksandića s početka rasprave o „stanju“ historiografije: o raznolikim i heterogenim pitanjima i problemima koji se otvaraju, te o teorijama i pristupima historijske znanosti, t.j. o mjestu historiografije u mreži humanističkih i društvenih znanosti. U tom pluridisciplinarnom isprepletanja dostignuća i spoznaja, čini se, da je utjecaj historiografije sve slabiji. Sociologija, politologija, antropologija te brojne „teorije“ i specijalne povijesti, upustit će se s lakoćom u znanstvenu analizu kompleksnih tema i teških pitanja o kojima je historiografija ponudila obilno gradivo...¹ Brojne teme zahtijevaju da ih se uvijek iznova pokuša osvijetliti, a za takvo istraživanje uvijek će trebati historiografska sprema koja podrazumijeva ozbiljan i dugotrajan rad.

III. Može li se reći da je povijest Dubrovnika u 19. stoljeću manje važna od povijesti Dubrovačke Republike?

Kad je riječ o postrepublikanskom razdoblju, postoje brojna pitanja i opsežno gradivo, rukopisi, narativni izvori, književna djela i t.d. Recimo, sada ste (obraća se profesoru Roksandiću) razgovarali s profesorom Bancem, ... On je napisao sjajan tekst o *etosu* koji se očituje u djelu braće Vojnović, a nazvao ga je „konzervativnom utopijom“. To lijepo zvuči, dobro je

¹ U prethodnoj raspravi bilo je riječi o razlozima slabe istraženosti dubrovačke trgovine robljem.

formulirano i odmah djeluje prihvatljivo kao teza i objašnjenje. Međutim, ako se malo dublje zagrebe po tom dubrovačkom postrepublikaškom senzibilitetu, onda se uz utopiju i konzervativizam (u političkom i figurativnom smislu) otkriva i jedan racionalni politički sloj koji svoj izraz ne nalazi samo na književnoj i estetskoj razini. Intelektualni sadržaj, povijest ideja kod Dubrovčana 19. stoljeća, kod Vojnovića i njihovih „učitelja“, braće Pucića, Vodopića, Kazalija i drugih, veoma je slojevita i izravno povezana s dubrovačkim republikanizmom, s njegovom političkom biti. Što su ti ljudi mogli misliti i raditi nakon sloma njihove države koja je ipak trajala nekih šest, sedam stoljeća? Da teže *ristabilimentu*, doslovnoj utopiji? To su oni 1815. godine definitivno napustili, čak i oni među njima najgorljiviji su to pregorjeli i u kontekstu modernizacije okrenuli su se nekim novim integracijama, ali uvijek s tim dubokim temeljima - kulturnim, jezičnim, povijesnim, krajobraznim, u Republici.... Čini mi se da u tom smjeru ima još dosta prostora za iščitavanje, kako književnosti tako i narativnih tekstova i t.zv. službenih izvora, koji su ostali u zapečku, u arhivima ili su objavljeni po čitavom nizu danas teško dostupnih časopisa, publikacija, kalendara... Naime, Dubrovčani nakon pada Republike zapravo šute, oni pedeset godina povučeno šute i pišu u svojim domovima, malo objavljuju – pišu za svoj uski krug. Oblikuju, rekao bih, kriptopolitiku koja je izravno povezana s naslijeđem republikanizma. Taj republikanizam ne živi samo kao utopija, težnja ka obnovi nekadašnjih vrijednosti. Riječ je o tome da se u tekstovima i u političkom djelovanju - na prvi pogled različito orijentiranih skupina - tradiraju političke vrijednosti Republike koje se onda, potkraj 19. stoljeća, očituju kroz ova dva politička pravca – jedan, koji je bez etničke baze ostao i bez šireg odaziva te se nije uspio realizirati, a to je taj srbokatolički, i, drugi, koji je bio nacionalnointegracijski, od ilirizma na dalje, u hrvatskom smislu.

Međutim, kako ispravno prosuđivati republikansku tradiciju ako danas i o osnovama toga poretka uistinu ne znamo puno? Evo, Nella Lonza je prije nekoliko godina objavila jednu opsežnu studiju o sustavu izbora u Dubrovačkoj Republici. Ispada da o tome prije nismo gotovo ništa znali; nismo precizno znali, na primjer, kako je funkcionirao Senat kao glavno tijelo vlasti i t.d. I kad se malo ustrajnije pozabavimo tim pitanjima, vidimo da se ključni vid dubrovačke političke tradicije, a to je politička kultura konstitucionalizma, izgubila jer ona nije (ili nije mogla biti) „preuzeta“ u

hrvatsku političku zbilju 19. stoljeća, pa čak nije niti bila prepoznata od bilo koje relevantne društvene skupine i političke snage. Naime, od polovice 19. stoljeća nacionalno pitanje postaje temeljni politički sadržaj i snaga, pa u tom kontekstu nijedna politička opcija nije mogla reaktualizirati i u svoju ideologiju uključiti republikanske vrijednosti jer su one bile zasnovane na ustavnopravnim i protumonarhijskim načelima. Time se otvaraju brojna nova istraživačka pitanja...

IV. Kako Vi ocjenjujete Niku Pucića?

Navodno on, na glasu kao najučeniji Dubrovčanin svoga vremena, nije ništa napisao; pod time se misli - *tiskao*, t.j., nije iza sebe ostavio neki opsežniji rukopis. Međutim, nedavno sam pronašao jednu knjižicu kojoj je, prema uvodnoj bilješci, autor upravo Niko Pucić i to kao predstavnik Società Agronomica... Riječ je o djelu *Sulla questione doganale della Dalmazia* (1851.). U dvije promemorije Pucić se, s njemu svojstvenom erudicijom, argumentirano obrušio na neracionalan i nepravedan sustav zaštitnih carina u Dalmaciji. Riječ je o izvrsnom primjeru republikanske političke teorije i prakse. Naime, Pucić je kao veleposjednik (u dubrovačkim okvirima) predano radio na općem uzdizanju i modernizaciji poljodjelstva i gospodarstva općenito, polazeći, dakako, od situacije u kojoj su razvojni potencijali i mo-

dernizacijsko repozicioniranje Dubrovnika u okviru Monarhije bili onemogućeni. Svoja (i dubrovačka) stajališta Pucić je izložio detaljno, analitično, ali i politički suptilno, ponavljajući zapravo osnovni republikanski postulat po kojemu su osnova stabilnosti i napretka dobri zakoni, ispravan i održiv poredak koji je prihvatljiv za većinu... No, to načelo kao baština Dubrovačke Republike dugo nije moglo zaživjeti u nekom širem kontekstu.

Rina Kralj-Brassard

Poslijediplomski doktorski studij "Povijest stanovništva"

O modelu znanstvenog sazrijevanja poslijediplomaca kroz spregu s istraživačima nastavnicima na PDDS-u Povijest stanovništva u Dubrovniku.

Pripadam prvoj generaciji doktoranada na prvom dubrovačkom poslijediplomskom studiju. Moj pogled na model znanstvenog sazrijevanja poslijediplomaca kroz spregu s istraživačima nastavnicima biti će onaj iznutra, "korisnički" s vrlinama i manama onoga koji govori iz prve ruke, s malom distancom i s ograničenim iskustvom. Stoga se ne mogu upuštati ni u kakve usporedbe koje prepuštam upućenijima.

Prvu generaciju doktoranada činila je vrlo heterogena skupina ljudi kojima je gotovo jedino zajedničko bilo to što su bili privučeni fino složenim programom, zanimljivim kolegijima i rasporedom studiranja koji je bio prilagođen osobama koji uz studij imaju i druge svakodnevne obveze. Ulazna stepenica programa bila je primamljivo nisko postavljena i vrata širom otvorena kako se ne bi preplašili neodlučni i oprezniji. Prepoznajem se upravo među plahima za koje bi se, da je pristup bio drugačiji, put u svijet povijesnih istraživanja činio prestrm, nemoguć.

Svaki kolegij predstavljao je višestruki izazov kojemu je svrha bila oblikovanje budućih istraživača. Radilo se o ne samo tematski vrlo raznolikim kolegijima, nego i o predavačima različitih stilova i zahtijeva u pogledu završnog usmenog ili pismenog ispitnog rada no zajedničko im je bilo to da se uvijek radilo o vrhunskim znanstvenicima spremnima na rad s vrlo

heterogenom skupinom koja je zahtijevala delikatan pristup. Jednostavno je prepriječiti put početnicima, a puno je zahtjevnije pokazati stazu koja vodi u pravom smjeru a da je pri tom prilagođena afinitetima i sposobnostima doktoranda.

Namjera sastavljača programa bila je, kako mi se čini, slijedom više ili manje prisilnih prilagodbi, u smislu odabira staze i načina kojom smo njome trebali kročiti, doktorande naučiti osnovnim vještinama znanstvenog rada i to u multidisciplinarnom okruženju. Kronološki pregled seminarskih radova možda najbolje svjedoči o efikasnosti primijenjene metode.

Prvi izazov bio je susret s izvorima i metodologijom znanstvenog rada. Većina kolega nije imala iskustva rada na izvornoj građi pa je to “guranje” ličilo na učenje plivanja metodom “bacanja s barke”. Budući plivač lagano bi se gurnuo s čamca kako bi se uvjerio da je u stanju plivati unatoč osobnom nepovjerenju prema nepoznatim morskim dubinama. Gladajući izvana neupućenima metoda djeluje prijeteći okrutna no zapravo je vrlo efikasna. Možda su se sastavljači programa, a ovdje je glavnu ulogu imao profesor Vekarić, nadahnuli i Kotruljevićem koji savjetuje roditeljima mladaca koji kreću na svoje prvo trgovačko putovanje da je bolje da početnici izgube, jer će tako više naučiti nego da ostvare uspjeh. Ovdje treba posebno naglasiti da su nastavnici, posebno istraživači iz Instituta za povijest HAZU u Dubrovniku, bili uvijek spremni pomoći bilo savjetom putem elektronske pošte bilo na licu mjesta, čitanjem kakve nejasne riječi ili upute na kakav izvor ili bibliografsku jedinicu. U prvoj generaciji doktoranada je i kolegica Ivana Lazarević, inače zaposlenica Državnog arhiva u Dubrovniku koja je i meni a i ostalim kolegama uštedjela brojna lutanja pa joj se i ovom prilikom zahvaljujem.

Druga vrsta izazova bio je rad u paru uz mentorstvo profesora. Nakon čak i fizički zahtijevne obrade građe iz matičnih knjiga trebalo je prema priloženoj gruboj skici sastaviti rad koji je sadržajem i strukturom morao biti što bliži izvornom znanstvenom radu. Rezultat ovih nastojanja je nedavno tiskana knjiga s našim radovima.

Posebnost programa bili su jednodnevni izleti gdje nam se uz terensku nastavu i istraživanje, kakvo je, na primjer, bilo ono u Blatu na Korčuli, pružila prilika upoznati profesore u neformalnom okruženju i s njima razgovarati u gotovo ladanjskoj atmosferi. Kasnije su u okviru tih izleta organizirane i obrane sinopsisa.

Premda je pisanje i obrana sinopsisa najvažnija stepenica doktorskog studija, ako se izuzme pisanje disertacije, ništa manje značajnim držim završni grupni rad na temelju građe iz matičnih knjiga. Svaka skupina dobila je svoj mini istraživački projekt, svoju temu s naznačenom osnovnom literaturom i okvirnim rokom za završetak projekta. Izazov nije predstavljao samo obraditi zadanu temu nego i uspjeti to učiniti uz angažman svih članova skupine. Kako je najavljeno većina ovih radova također će biti objavljena.

Model znanstvenog sazrijevanja poslijediplomaca kroz spregu s istraživačima nastavnicima na doktorskome studiju mogao bi se opisati kao slijed poticaja doktoranada na razvoj, svladavanje novih vještina, usvajanje znanja uz aktivno praćenje postignuća i razmrsivanje, gotovo “u hodu” eventualnih nerazumijevanja. Program je svojevrsna “lista želja” vrsnog istraživača sastavljena za buduće “sljedbenike” kako bi im pristup proučavanju povijesti stanovništva bio što korisniji, efikasniji i potpuniji.

Ivana Lazarević

Poslijediplomski doktorski studij “Povijest stanovništva”

Može li studij biti san?

Može li studij biti san? To pitanje nikad si nisam postavljala jer mi se to nije ni činilo mogućim. Pripadala sam vjerojatno onoj većini studenata čiji interes za znanjem dosiže do granice znatiželje, ali se zaustavlja kad to znanje treba učiniti sposobnim za reproduciranje. Završila sam uredno studij Povijesti umjetnosti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, nakon toga zaposlila se u Državnom arhivu u Dubrovniku, gdje i danas radim.

A u Arhiv su između mnogih drugih čitača, dolazili i znanstvenici akademijina Instituta u Dubrovniku. Kao djelatnica Arhiva promatrala sam tu skupinu ljudi, koja se izdvajala od ostalih čitača jednom specifičnom, kazala bih, “grupnom energijom”. Oni su, svi odreda zanesenjaci, držali institutsku etiketu, ali ne kroz neki formalni iskaz, nego se to jednostavno osjećalo. Riječ je o skupini koja je, gledana ponaosob, vrlo raznorodna i barata vrlo specifičnim znanjima. Primjerice, Nenad Vekarić “atomizacijom” povijesti otvara nove vizure, nove metode promatranja koja uzrokuju nova shvaća-

nja i povezivanja dubrovačke povijesti. Pomirujući demografska istraživanja sa društvenim posljedicama otvara jedan novi svijet u istraživanju povijesti koji ne možemo iščitati iz sačuvanih dokumenata, a tek nam takvo njegovo istraživanje pomaže da shvatimo životnost tadašnjih prilika i odnosa. Nella Lonza svojim savršenim poznavanjem izvora i pravne procedure daje sigurnost skupini, omogućujući svima interpretaciju u okviru onoga što je “bilo ili moglo biti”, a ne u okviru prepričavanja. Vekarić je za nju jednom rekao da toplina znanosti izvire iz njezinih djela, i to je točno. Davno, kao student sam krenula u skriptiranje knjige *Pod plaštem pravde*, pokušavajući izvući najvažnije dijelove. Odustala sam nakon samo par stranica jer sam se uhvatila da sve prepisujem. Poželjela sam usvojiti svaku riječ. Vesna Miović ima znanja kojima otvara jedan “prozor”, koji je do sada izmicao dubrovačkoj historiografiji. Rasvjetljajući odnose sa Osmanskim Carstvom, objavljujući inventare arhivskih dokumenata na turskom jeziku otvara vrata serijama Dubrovačkog arhiva, koje su za veliki broj istraživača, zbog jezične barijere, bila zatvorena. Ne smijemo zaboraviti ni njezina minuciozna istraživanja o židovskoj zajednici u Dubrovniku kojima nam je približila gradski suživot i međusobnu toleranciju. Slavica Stojan, pak, povezujući književnost i arhivske dokumente, pomaže nam da shvatimo vrijeme u suvremenim okvirima. Istraživanjem svakodnevnog života omogućila je da moderna historiografija otkrije sudbine žena u Dubrovačkoj Republici, prenoseći nam njihove potresne “životopise” u knjizi *Vjerenice i nevjernice*. Zdenka Janeković-Römer povijesno-antropološkim pristupom, vrsnom interpretacijom i “nepogrešivim osjećajem za bitno” pruža nam pogled u društvo starog Dubrovnika. U ovu grupu izuzetnih istraživača savršeno se uklapaju i dva mlada znanstvenika, Relja Seferović i Lovro Kunčević. Relja Seferović je vrijedan istraživač intelektualne i crkvene povijesti Dubrovačke Republike, a Lovro Kunčević se već istaknuo pronalaženjem dosada nepoznatog urotničkog pisma Marina Držića u firentinskom arhivu.

I promatrajući, onako iz prikrajka, tu entuzijastičku skupinu, iz koje zrači pozitivna energija, gotovo razmišljajući dječje, htjela bih i ja tu “igračku”, htjela bih se i ja baviti takvim istraživanjima, htjela bih im biti zavidna. Ali, oni vas razoružaju. Žive za ono što rade i to vas obara. Pritom su altruistični, a ne egocentrični. Pomažu, daju upute, daju signature. Pronađeno ne drže za sebe, nego dijele informacije i puštaju druge da ih razrade. To je rijetka

osobina u našoj akademskoj zajednici. Prije 20-30 godina bavljeno poviješću Dubrovnika bilo je individualizirano. Svaki pojedinac je radio za sebe, a ukupni broj njihovih djela je bio malen. Danas je to organiziran tim. Jezgra tog tima jest u Dvorcu, ali na taj se tim naslanja još barem dvadesetak istraživača iz Hrvatske i cijeloga svijeta. Oni se trude privući što veći broj ljudi da bi se bavili dubrovačkom poviješću dajući im potporu bilo davanjem signatura ili tiskanjem njihovih radova i knjiga. U zadnjih dvadesetak godina objavili su desetak puta više publikacija, nego što je Institut izdao u prethodnih 40 godina. Nekoć za Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku nitko nije ni znao, danas se o toj ustanovi govori kao o instituciji kao što su Dubrovačke ljetne igre, Sveučilište. A u Dvorcu radi samo 7 znanstvenika! To je jedna od rijetkih ustanova iz koje ne izlaze skandali nego o kojoj se na svakom koraku može čuti samo lijepa riječ.

I onda je “osvanuo” posljediplomski doktorski studij “Povijest stanovništva”, kreiran u Sorkočevićевой radionici. Svidjela mi se koncepcija tog studija, činila se vrlo interesantnom. Bila sam kao “zrela kruška”. Vidjevši program i profesorska imena, nisam odoljela. Upisala sam taj studij i danas, kad sam ga završila i ostaje mi još zadnji korak doktorske disertacije, bez dvoumljenja kažem: to mi je bio najpametniji potez u životu. Oni su me jednostavno “zarazili” i ja sam danas i “bolesnik” i “zarobljenik” u najpozitivnijem mogućem smislu tih riječi. Dva su bitna elementa, kojim su “Sorkočevićevci” oplemenili taj studij. Prvi element je prijenos istraživačkih impulsa. Svi oni su snažni iiskusni istraživači, upoznati sa svim tajnama zanata, koje prenose studentima i to ne *ex cathedra*, već na konkretnim studentskim istraživačkim projektima i u neformalnim druženjima na pauzama i izvan predavanja. Drugi element je pozitivni i individualizirani pristup studentima. Oni su željni prenošenja znanja i iskustava, tako da studenti imaju dojam da su potpuno u njihovoj funkciji. Uz njih se ne osjećam kao mali student pred velikim profesorima. Dali su mi bar iluziju da smo partneri. I oni to dosta i misle. Uz njih osjećam da mogu nešto učiniti, da sve što radim nije uzaludno.

Stvorivši poticajnu atmosferu na studiju u kojoj nijedno birokratsko pravilo ne može biti iznad svrhe studiranja, u kojoj se studentima pogoduje, o njima vodi briga, u koju su “uvukli” i druga sjajna imena naše humanističke i društvene znanosti, koji su također osjetili “dobre vibracije” i pridodajući

svoju energiju dodatno oplemenili taj studij, ostvarili su tako svi zajedno nešto zbog čega ja danas mogu postaviti pitanje: Može li studij biti san?

Vlaho Bogišić

glavni ravnatelj Leksikografskog zavoda „Miroslav Krleža“ u Zagrebu

O dubrovačkoj inzularnosti u hrvatskoj povijesti

Poziv u *razgovor* o *Novoj dubrovačkoj historiografiji* u *profesorsku čitaonicu* koju je nacionalni Arhiv naslijedio od Sveučilišne knjižnice me iznenadio. Odazvao sam se premda i nadalje u svome stručnom, leksikografskom radu ne nalazim dovoljno pokrića za raspravu ni o *historiografiji*, a ni o njezinu *dubrovačkom* atributu, ne mogu za sebe pretpostaviti u toj stvari takav prinos koji bi barem donekle korisno obvezivao iznad autorske procjene, što se u sličnim prigodama očekuje. Teško mi je pretpostaviti da su meni vrlo poticajne *dubrovačke konzultacije* s promotorima modernog shvaćanja *dubrovačke tradicije*, ponajprije Stjepanom Ćosićem i Nikom Kapetanićem, te idealnim *consilierom* dotične radionice Dragom Rokсандićem uzajamne, no kako su dva mala projekta u kojima sam sudjelovao – kolokvij *Dvjesto godina poslije francuske okupacije Dubrovačke Republike* i skup *Bogišić i kultura sjećanja* – koincidirali razgovornoj evaluaciji naslovnog fenomena pokušao sam povratno razjasniti zašto mi je upravo suvremeni *dubrovački historiografski krug* ne samo po svojim prinosima, već i po sebi, važan u razumijevanju problema kojima sam se pritom bavio: *inzularnosti nesuđene dubrovačke nacije*, odnosno *kulture sjećanja* kao strategije održanja kulturnih standarda do kojih je eruditu i autodidaktu Baldu Bogišiću bilo stalo kao kodifikatoru po narudžbi i nesuđenom enciklopedistu. Rizik takva pristupa podrazumijeva odmah dugu krajnost: kao leksikograf dobro znam kako pojmovna sažimanja traže preciznost, pa ako *novu dubrovačku historiografiju* makar koliko obzirno povežemo s hipotezom o *nesuđenosti dubrovačke nacije* – što sam usmeno i učinio – težište se terminološki i problemski locira također od sebe, zavisno je od shvaćanja što se upravo *novom dubrovačkom historiografijom* hoće spoznati, u čemu je dodana vrijednost

cijepanja njezine jezgre, do čega je u laboratoriju dvorca na obali Gruškog zaljeva za posljednjih četvrt stoljeća po svoj prilici došlo.

Dok je *stari* Dubrovnik doista samorazumljivo raspravno polje *raguzeo-logije*, ma tko je, odakle i iz koje discipline prakticirao, tek treba predočiti uvjerljivim da su *prakse* Instituta, odnosno, Zavoda nacionalne Akademije u Dubrovniku, atribuiranog još konstitutivno *historijskim*, razlikovno samorazumljive kao *dubrovačke*. Kulturna potentnost dubrovačke teme koja se kao izvod *historiografskih* čitanja dobro razvidi i u inojezičnoj leksikografiji počiva na sretnom dodiru po razdjelnici na kojoj se inače razvrstavaju historiografski studiji: povijesti civilizacije i povijesti umjetnosti. Radi se dakako o rekonstrukciji, ali upravo stoga što dubrovačkim državotvorcima do umjetnosti programatski koliko znamo nije bilo osobito stalo njihova je kultura življenja proizvela takve oblike koji nisu tek studijski nego i vrijednosno relevantni. Nema odveć primjera u pripadnome povijesnom vremenu da bi neki samoodrživi, danas bismo kazali *suvereni*, društveni sustav bio čitljiv i kao *estetska* kategorija. Virtualna *dubrovačka knjižnica* zasićena je prinosima o iznimnosti dubrovačkoga *historijskoga organizma*. No dok je za distancirano opserviranje još očekivano arhiviranje *staroga* Dubrovnika u *potonulo opće (kulturno) dobro*, svojevrstu (*neo*)*klasičnu starinu*, nacionalni studiji su u tome koncepcijski deficitarni. Čak i polemički diskurs oko slavenskih ishodišta dubrovačkih tradicija svodi se na koncentracijske matrice kojima su operirali ideogrami *kulturnih nacija* srednjoeuropskoga kruga prema kojemu je učvršćen i moderni hrvatski nacionalni identitet. Odmak od *zbilje* da je Dubrovnik bio *mjesto* vrlo uređenoga življenja, i *vladanja*, a ne tek zamišljeni *areal* idealnoga jezika i pojedinačnih kreacija *narodnoga genija* doveo je do paradoksa da se u *izvorišnim osnovama* hrvatskoga Ustava o Dubrovniku, primjerice za razliku od tek pretpostavljenih narodnih *kneževina* iz ranog srednjeg vijeka, uopće ne govori.

U posebnom broju časopisa *Dubrovnik* s početka sedamdesetih godina prošloga stoljeća posvećenog (neodržanom) *kongresu hrvatske kulture*, Franjo Tuđman, povjesničar za kojega je izvjesno kako je imao utjecaja na koncepciju suvremene hrvatske ustavnosti, ističe kako *je nerealno očekivati da će hrvatski narod ikada zaboraviti da spada nedvojbeno u historijski najstarije narode*. Kako je u tome tekstu komparativno govorio i o *tzv. nehistorijskim, do jučer kolonijalnim ili anonimnim narodima u razvoju koji kao subjekti stupaju na svjetsku*

pozornicu, bio je potom u pravosudnoj istrazi pozvan da razjasni svoju koncepciju. *Prirodna je težnja svake društvene zajednice da bude suvereni subjekt u svom nacionalnom i međunarodnom životu.* No Tuđman nadalje točno zapaža kako *živimo u svijetu u kojem su prisutne istodobno dvije tendence*, s jedne strane težnja za *osamostaljivanjem i stjecanjem slobode pojedinih naroda*, a s druge *sve veća integracija u regionalnim i širim svjetskim okvirima*, pa drži da je bitnije *da se suverena prava jednog naroda u stvarnosti oživotvore od širine okvira koji će to podržavati.* Dosljedno takvu, *historiografskom* shvaćanju *naroda* upravo je u Dubrovniku egzistirala *društvena zajednica* koja je u oba formata, užemu i širemu reflektirala strukturne kriterije modernih *nacija*. Ako govorimo o *historijskim narodima* koji nisu čuvali *sjećanje* tek u estetskoj već i u *društvenoj* formi, *vlasti*, onda je Dubrovnik vrlo široki okvir hrvatske nacije, *pragmatičnom sankcijom* zaboravljen u proslavu njezine verifikacijske konstitucije.

U prilog Tuđmanovim *historiografskim*, strukovnim, ekspertnim čitanjima ide čitav niz iznimnih radova dubrovačkoga Akademijina Zavoda koji nisu *previdjeli* Dubrovnik, spomenut ću tek monografije Nelle Lonze *Pod plaštom pravde* i *Kazalište vlasti* te Zdenke Janeković o Višegradskom ugovoru, jer se izravno tiču područja *vlasti*, odnosno *ustavnosti* kao identiteta. No da bi se razumjelo *cezuru* koja je u *dubrovačkom historiografskom krugu* nastala u drugoj polovici osamdesetih godina prošloga stoljeća treba signirati *institucijsku* pretpostavku koja dolazi iz Tuđmanova naraštaja. Kopije Tuđmanova *istražnog spisa* fragmentarno se nalaze u ostavštini Miroslava Krležu. Krležu je prije nego za zagrebački, upravo *historiografski* institut, povjeren Tuđmanovoj upravi, inzistirao na organiziranju dubrovačkoga, *historijskoga* instituta, izvodeći ga ispod kišobrana *međuakademijskoga savjeta* na kritičku čistinu pothvata velikoga stila po *širini* koja ponekad ponese maštu autodidakta s pokrićem. Institucijsko *pamćenje* dubrovačkoga kruga kada za njega u doba *cezure* čiji se društveni brojčanik tek trebao okrenuti preuzme Nenad Vekarić već će počivati na interdisciplinarnim, kulturalnim i ne uvijek akademski profiliranim sustavima ne samo studija nego i mišljenja. Vekarić je *dubrovačkoj historiografiji* evidentirao kvantitetu, trigonometrijske točke mjesta kao atributa, ali što je mnogo važnije Dubrovnik se u krugu *institucije* koju je nasljedovao, a ne tek naslijedio, prepoznao u nesavršenosti i nedovršenosti svoga povijesnog razmjera. Dok je Tuđmanu

pri čitanju povijesne *priče* važna društvena sigurnost certifikata koja potvrđuje da je *historiograf*, u dubrovačkom se *historiografskom krugu* samorazumljivost te osjetljive vrste stječe na način kojim su *arhivski* Dubrovčani ma kojega staleža i roda bili osiguravali estetiziranost svoga svijeta koju je dubrovačko okruženje još onda nazivalo – *sloboda*.

Nova *dubrovačka historiografija* ne doima se napokon zatvorenim *skriptorijem*. Na njezinu tragu, makar ne iz nje same, dolazi i teza Iva Banca o *dubrovačkoj Hrvatskoj*. Sinonimnost Dubrovnika i Hrvatske, gledana s gruške *tarace*, ne zasniva se na osjećajnom, emocionaliziranom, *pripovjednom* načelu. U Dubrovniku je usporedno s stručnom, *historiografskom školom*, u društveno nesklonim okolnostima zatvorenoga sustava, rastao *civilni* pokret raspoznatljiv kao Društvo prijatelja dubrovačke starine. U jednostavnosti pristupa toga *društva* razaznaje se racionalna preciznost zajednice koja svoje izgledne ne zasniva tek na atribucijama. Način na koji su *stari* Dubrovčani shvaćali slobodu kada bi govorili o njezinoj cijeni ili o tome da ju se nikakvim blagom ne može od njih *kupiti*, jer jednostavno nije *na prodaju* interpretativno je prenosiv u svako *povijesno* stanje koje je sigurno u vlastita pokrića, koje nije određeno, *atribuirano* unutrašnjim dugovanjima.

Prof. dr. sc. Nenad Vekarić

Ravnatelj Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku

Priča iz Sorkočevićeva ljetnikovca

Početak

Priča iz Sorkočevićeva ljetnikovca na Lapadu jedna je lijepa priča. I danas, nakon više od 25 godina bivstvovanja u tom zdanju, pitam se kolika je zasluga Petra Junijevog Sorgo (oko 1472-1535) za dubrovačku historiografiju. Taj ugledni dubrovački plemić, četiri puta dubrovački knez, sagradio je ljetnikovac davne 1521. godine i u njemu je mogao uživati svega 14 godina, povremeno, koliko bi mu dozvoljavale državničke obveze. No, strašne 1527.

godine, kada je dubrovačko pjesništvo ostalo bez Šiška Menze (Menčetića), a dubrovačka historiografija bez Ludovika Crieve (Črijevića) Tuberona, Sorgo je sa ženom Paulom, sinom Paskom i unucima, vjerojatno baš u njemu našao utočište - jer nitko iz tog ogranka Soroga nije stradao u jednoj od najstrašnijih dubrovačkih epidemija kuge, koja je pomorila oko 20.000 ljudi u Dubrovačkoj Republici.

Našao sam se 450 godina nakon Sorkočevićeve smrti na njegovu trudu kao mladi asistent. Sjećam se kako sam se u tim prvim danima uspinjao stepenicama prema *saloči* u nevjerici da tamo sada radim, da radim baš ono što sam opsesivno želio raditi i da, povrh svega toga, još primam za to plaću.

Akademijin Institut, smješten u Sorkočevićevu ljetnikovcu, bilo je idealno mjesto i za znanstveni raj ali i za znanstvenu hladovinu. Zatekao sam pet znanstvenika, jednog iz raja i četvoricu drijemajućih. Nisu se baš voljeli. Da nije bilo Iva Perića, koji je radio za trojicu, moglo bi se kazati: našao sam se u parazitskoj ustanovi na račun "grbače radnoga naroda". Uz akademika Stipetića, koji me doveo u Institut i kao voditelj podupirao do dana današnjeg i kojem svako jutro, kad na mala vrata uđem u Sorkočevića, kažem "hvala Stipetiću" - Ivo Perić bio je u tim trenucima moj dobri duh. Nikad mu neću zaboraviti kad mi je nakon godine dana staža prišao s papirom, s mojom vlastitom molbom, koju je on napisao, ja sam je samo trebao potpisati, a u kojoj se tražilo "pretvaranje" privremenog u stalni radni odnos. U tim trenucima još ništa nisam znao, nije mi bila poznata struktura Akademije, što je Uprava, što su Razredi. Ivo Perić, koji u tom trenutku nije bio ravnatelj Zavoda, došao je gladnome, stavio tanjur pred njega, ne pitajući ga prethodno: "Jesi li gladan?". To su geste koje se ne zaboravljaju, koje podučavaju, koje oplemenjuju i koje vas na kraju odrede.

25 godina poslije

25 godina kasnije, usuđujem se kazati, Sorkočevićev ljetnikovac, dobio je novu boju. Postao je prepoznatljiva točka dubrovačke historiografije. Sjedište "moćne gomilice", skupine sjajnih znanstvenika i ljudi, koji su u zadnjih dvadesetak godina proizveli veliki broj kvalitetnih znanstvenih radova, načinili značajne metodološke pomake. Institut je u tom razdoblju izdao blizu 100 svezaka knjiga, redovito izdavao časopis *Anali*, utemeljio novi časopis na

engleskom jeziku *Dubrovnik Annals*, tri nove serije knjiga (*Prilozi demografskoj povijesti Dubrovnika i okolice, Pretisci i Studies of History of Dubrovnik*), uključio se u program Sveučilišta u Dubrovniku kreiravši doktorski studij *Povijest stanovništva*, okušao se i u snimanju filmova (*Od tartare do urote, Probni brak*) i uz sve to ostvario ugodnu i plodnu suradnju s drugim istovrsnim ili sličnim znanstvenim i visokoobrazovnim ustanovama u Hrvatskoj. Postao je, kako je na jednom od tradicionalnih predstavljanja godišnje produkcije Instituta nadahunuto kazao dubrovački pjesnik akademik Luko Paljetak - dubrovačka Sorgona.

Analiza post festum

Lagao bih kad bih kazao da sam takav razvoj Instituta predvidio i pret hodno promislio. Dobre stvari se ipak događaju spontano. Koraci koje sam poduzimao teško bih mogao zvati promišljenima, prije bi ih nazvao “šahovskim”. Pokušavao sam postavljati figure na taj način da se u nastavku partije što bolje razigraju i dovedu do pobjede, ali ne znajući pritom kako će koja figura završiti i ne znajući krajnji ishod. Sada, 25 godina kasnije, pokušavam analizirati neke ključne točke i poteze, koji su bili važni da “šahovska partija” završi dobrim ishodom.

Na prvo bih mjesto stavio nešto što se ružno kaže *kadrovska politika*. Znanstveno radno mjesto u dubrovačkom Zavodu HAZU jedno je od najatraktivnijih radnih mjesta u Dubrovniku u području humanistike. Vjerojatno nema studenta humanističkih znanosti, koji iz prikrajka ne gleda prema Sorkočeviću, nadajući se da bi nakon završenog studija tu mogao dobiti posao. Stoga ni pritisci sa strane nisu bili rijetki. No, uspjelo se odoljeti. U Zavodu nitko nije “uhlebljen”. Tkogod je u Zavod došao u posljednjih 25 godina bio je “probran”, njega se gonilo, pozivalo, molilo. Četiri su kriterija pritom bila presudna: a) da je riječ o odličnom znalcu, b) da je riječ o osobi snažnog integriteta čija znanost neće biti podložna političkom utjecaju, c) da je prošao “test entuzijazma”, t.j. da ni radno mjesto ni novac nisu motivi da se bavi znanostu i d) da je čestit čovjek. I sretan sam što je ta strategija dala rezultat. Stvorena je ekipa sjajnih znanstvenika i ljudi, jedan bolji od drugoga, mogu ih samo abecedno redati: Zdenka Janeković-Römer, Lovro Kunčević, Nella Lonza, Vesna Miović, Relja Seferović, Slavica Stojan, a pridodajem im i Stjepana Ćosića, koji je otišao iz Zavoda, ali nije prestao

biti dio tima - 7 vrsnih znanstvenika i časnih ljudi - bez ijedne slabe točke. Čvrst temelj da se naprave dobre stvari. Danas se taj tim proširuje - nedavno su mu pristupili i najbolji doktorandi studija "Povijest stanovništva" Rina Kralj-Brassard i Ivana Lazarević.

Drugi bitni detalj priče iz Sorkočevića nazvao bih: *pozitivni pristup*. Znanost se ne radi, znanost se živi. To nije floskula nego živa istina. Da bi znanstvenik bio uspješan mora se znati igrati i mora biti 24 sata zaokupljen tom svojom igrom. Kako to iz čovjeka izvući? Čini mi se samo na jedan način: učiniti ga zadovoljnim. Što je potrebno znanstveniku da bude zadovoljan? Nesputana kreativnost i sloboda (bez nametanja teme, znanstvenog interesa, radnog vremena), uvaženosť (on mora biti zvijezda, a to znači da ravnatelj mora biti u funkciji zvijezde, a ne zvijezda u funkciji ravnatelja), osjećaj sigurnosti i potpore (on mora dobiti dovoljnu "dozu" pohvale kako bi stekao sigurnost i mora imati osjećaj da nije sam, da su mu leđa čuvana) i afirmacija (treba činiti sve da bude afirmiran u sredini, da "stvori ime", da se o njemu "šušuri"). Novac je tu najmanje bitan - uostalom, svi su prošli "test entuzijazma".

Najveći učinak pozitivnog pristupa očituje se u stvaranju *međusobnog povjerenja i ugodne atmosfere*. A ugodna atmosfera neizmjerljivo je važna. Kad govorimo o znanosti, ključne riječi s kojima doživljavamo to područje ljudskoga djelovanja su razum, racionalnost, egzaktnost, preciznost. Znanstvenici se percipiraju kao racionalni ljudi, koji hladne glave, isključujući emocije, poslađuju provjerljive činjenice i argumentirano izvode nove zaključke. No, je li baš tako? U rijetko kojem poslu ima toliko strasti i opsesivnosti kao u znanosti. I zato nije čudno kad znanstvenik na nogama ima čarape različite boje ili s vrećicom za smeće stigne na posao jer ju je zaboravio strovaliti u kontejner, ili kad putem posrće, udara glavom o štok. Tom "hladnom", "racionalnom" znanstveniku itekako je važno okruženje u kojem djeluje, dobra riječ kolege, prijateljska potpora. Bez toga kao da sva znanost gubi smisao, kao da se gubi ona strast koju će izazvati romantična večera uz svijeće a uništiti burek u prljavom bifeu željezničkog kolodvora.

A međusobno povjerenje i ugodna atmosfera preduvjet su *konstruktivne kritičnosti*, tako bitnog elementa u znanosti. Pozitivnim pristupom se zapravo neutralizira najveće znanstveničko "zlo" - taština. Kad čovjek vjeruje, prihvaća i kritiku, može mu se sve reći, a da to ne shvati kao atak na svoju osobnost nego kao motiv za razmišljanje. Institut dobronamjernog zločestog čitača pos-

taje moguć, a značenje tog instituta je nemjerljivo. Takav način ne samo da u nekom konkretnom slučaju izravno pridonosi kvaliteti rada nego i otvara diskusiju. Izvlači znanstvenika iz znanstveničke samoće, crpi zadnje atome njegovih vijuga.

Sljedeći bitni činitelj podveo bih pod općim imenom *servis*. Iako je riječ o “tehničkim” stvarima, taj segment vrlo je bitan za dobro funkcioniranje, a mislim da se to u našoj znanosti jako zanemaruje. Znanstvenik kod nas sadi krumpir, vadi ga, prodaje na tržnici, guli ga i servira pomfrit. Na taj način rastura se velika energija i štetno troši društveni novac. Umjesto da bude maksimalno iskorištena znanstvenička kreativnost, ona se iscrpljuje u administriranju, sukobljava s neljubeznom birokracijom, troši u pretipkavanju i što je od svega najgore, znanstvenik dobiva osjećaj potcijenjenosti. Posebno je, pak, ružan “krak” birokratizma koji dolazi od vlastitih kolega, kad se, primjerice, dugo drže izvještaji o napredovanju, recenzije i sl. To su nedopustive stvari, koje razaraju znanstvenički integritet i o tome se u Zavodu za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku jako vodilo računa. Osigurati servis u svim segmentima gdje je to moguće: od osiguranja uvjeta za izdavanje znanstvenih radova (kroz stabilne časopise i posebne edicije), poticanja formalnog napredovanja svakog znanstvenika koji je to radom zaslužio na najbrži mogući način, do postavljanja odnosa u samom Zavodu u kojem je administracija u funkciji znanstvenika, a ne obrnuto.

Na tim principima, pod nebom Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti i sunčanim dubrovačkim nebom (grad Dubrovnik uvijek je imao razumijevanja za naš rad), slijedeći visoke standarde “znanstvenih očeva” Vladimira Stipetića i Iva Perića, gradio se današnji Zavod za povijesne znanosti. Danas, kad mogu kazati da sam već iskusni znanstvenik, uočavam kako su to bili dobri principi i kako su proizveli dobar učinak. Devet znanstvenika u Zavodu koliko ih danas u njemu djeluje, ja jedan od njih - devet je vrlo ranjivih ljudi. Itekako sam svjestan svih svojih slabosti, krhkoga znanja, kao što znam slabe točke svakog iz cijele ekipe. Ali, iz svih je iščupano ono najbolje što imaju. Pa su tako briljantni stil i sređena misao Nelle Lonze, energija “bombe koja hoda” Slavice Stojan, interpretativni dometi Zdenke Janeković-Römer, prigušena “multietničnost” Vesne Miović, “radna silina” Relje Seferovića, “oprezna intelektualnost” Lovra Kunčevića, “entuzijastična predanost” Ivane Lazarević i “besprijekorna ispravnost” Rine Kralj-Brassard,

potpomognuti institutskim Trockim, Stjepanom Ćosićem, dali doprinos dubrovačkoj historiografiji koji zaslužuje respekt. A ja među njima stojim sretan ne samo zbog postignutog rezultata, nego i zato jer nitko od spomenutih znanstvenika nije zloupotrijebio moje povjerenje. Svi do jednoga osjetili su čitavu priču i iznijeli je na najčestitiji mogući način. A to puno govori o njima i o još jednom elementu koji dosad nisam spominjao, a koji je možda u životu i najbitniji - *sreći*. Imao sam sreću da sam "nabasao" na velike ljude.

Prilog I.

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Centar za komparativnohistorijske i interkulturalne studije
«Dijalog s povodom»

i

Hrvatski državni arhiv u Zagrebu

pozivaju Vas na

OKRUGLI STOL

Nova dubrovačka historiografija: dr. sc. Nenad Vekarić i suradnici

Rasprava će se održati u u Hrvatskom državnom arhivu, Marulićev trg 21,
u četvrtak, 28. svibnja 2009. godine, s početkom u 10.00

Poštovana kolegice / poštovani kolega,

u suvremenoj hrvatskoj historiografiji - napose u recentnom razdoblju njezina razvitka - suradnice i suradnici Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku, s voditeljem Zavoda akademikom Vladimirom Stipetićem i ravnateljem Zavoda dr. sc. Nenadom Vekarićem na čelu, među onima su rjeđima u Hrvatskoj koji prednjače i kao pojedinci i kao zajednica istraživača najmanje s tri stajališta:

prvo, suočeni s izazovom još uvijek u štoćemu nepreglednih vrela za dubrovačku povijest u Dubrovniku i izvan njega, u svim njezinim vidokruzima te u dugim vremenskim rasponima, obnavljajući i razvijajući umijeća «zadata povjesničara», oni prednjače u hrvatskoj historiografiji u obnovi kritike povijesnih vrela u tradicionalnom značenju, ali ništa manje i u uvođenju brojnih inovacija;

drugo, podržavajući individualno profesionalno profiliranje, ali isto tako i smisao i umijeće kolektivne refleksije i istraživačkog rada, dubrovačke kolegice i kolege uočljivo sustavno doprinose unapređivanju metoda istraživačkog rada, bilo da je riječ o kvantitativnim, bilo o kvalitativnim metodama;

treće, baštinici bogate, ali višeslojne pa i kontroverzne historiografske i kulturne baštine, u izboru tema i problema na koje su fokusirani njihovi radovi dubrovačke kolegice i kolege su prepoznatljivo fokusirani na one koji omogućuju i mikrohistorijske, ali i makrohistorijske pristupe, na one koji inoviraju u tradicionalnim domenama moderne europske historiografije, poput historijske demografije, kao i na one koji inoviraju u recentnim domenama, poput kulturnih studija.

Čovjek koji je svojim ljudskim i profesionalnim osobinama prvi među jednakima u ovoj zajednici istraživača - institucionaliziranoj u Hrvatskoj akademiji znanosti i umjetnosti i s dragocjenom podrškom voditelja akademika Vladimira Stipetića – neupitno je dr. sc. Nenad Vekarić. Stoga je ovaj «Dijalog s povodom» posvećen njemu.

Zamolili smo ga da izabere one od svojih suradnika koji će u razgovoru s njime, u formi svojevrstne «égo-histoire», uvodno kritički reflektirati profesionalno i ljudsko iskustvo zajedničkog rada. Njihova su imena abecednim redoslijedom:

dr. sc. Stjepan Ćosić
prof. dr. sc. Zdenka Janeković-Römer
dr. sc. Nella Lonza
dr. sc. Vesna Mijović

U suradnji s dr. sc. Nenadom Vekarićem dogovorili smo popis onih kolegica i kolega u Zagrebu i Hrvatskoj koje ćemo kao više ili manje involvirane u tim istim poslovima da kao vanjski suradnici sudjeluju u ovome Okruglom stolu. Popis uključuje i članove i suradnike Centra za komparativnohistorijske i interkulturalne studije Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Svi uvršteni će biti osobno kontaktirani prije nego što konačni popis sudionica/sudionika bude obznanjen. Molimo Vas osobno da potvrdite svoje sudjelovanje do 1. svibnja 2009. godine i dostavite ga na jednu od adresa:

drago.roksandic@ffzg.hr ili prof. dr. sc. Drago Roksandić, Odsjek za povijest, Filozofski fakultet, Ivana Lučića 3, 10000 Zagreb.

Ovaj Okrugli stol ne isključuje nikoga u hrvatskoj akademskoj zajednici tko se svojom radnom kvalificiranošću osobno smatra pozvanim sudjelovati u njegovu radu. U tom će smislu rad Okruglog stola biti otvoren za stručnu javnost, koja će o njegovu radu biti pravovremeno obavještavana.

Okrugli stol će otvoriti dr. sc. Stjepan Čosić, ravnatelj Hrvatskoga državnog arhiva, a moderirat će ga prof. dr. sc. Drago Roksandić.

U pripremi i izvođenju Okruglog stola sudjelovat će i članovi Redakcije časopisa studenta povijesti *Pro tempore*.

Pridružite nam se u u četvrtak, 28. svibnja 2009. godine, u Hrvatskom državnom arhivu, Marulićev trg 21, u 10.00 sati!

Prilog II.

POPIS IZDANJA ZAVODA ZA POVIJESNE ZNANOSTI HAZU U DUBROVNIKU

Monumenta historica Ragusina

1. *Spisi dubrovačke kancelarije: Zapisi notara Tomazina da Savere 1278-1282*, prir. Gregor Čremošnik. Zagreb, 1951.
2. *Spisi dubrovačke kancelarije. Zapisi notara Tomazina de Savere 1282-1284. Diversa Cancelariae I (1282-1284). Testamenta I (1282-1284)*, prir. Josip Lučić. Zagreb, 1984.
3. *Zapisi notara Tomazina de Savere 1284-1286*, prir. Josip Lučić. Zagreb, 1988.
4. *Zapisi notara Andrije Beneše 1295-1305*, prir. Josip Lučić. Zagreb, 1993.
5. *Libro negro del Astarea*, prir. Ante Marinović. Zagreb-Dubrovnik, 2005.
6. *Odluke dubrovačkih vijeća 1390-1392*, prir. Nella Lonza i Zdravko Šundrica. Zagreb-Dubrovnik, 2005.
7. *Knjige nekretnina Dubrovačke općine (13-18. st.). Libri domorum et terrenorum communis Ragusii deliberatis ad affirmatum (saec. XIII-XVIII)*, sv. 1, prir. Irena Benyovsky Latin i Danko Zelić. Zagreb-Dubrovnik, 2007.
8. *Knjige nekretnina Dubrovačke općine (13-18. st.). Libri domorum et terrenorum communis Ragusii deliberatis ad affirmatum (saec. XIII-XVIII)*, sv. 2, prir. Irena Benyovsky Latin i Danko Zelić. Zagreb-Dubrovnik, 2007.
9. Seraphinus Maria Cerva, *Prolegomena in sacram metropolim Ragusinae*, prir. Relja Seferović. Zagreb-Dubrovnik, 2008.
10. Benedikt Kotrulj, *Libro Del Arte Dela Mercatura. Knjiga o vještini trgovanja*, prir. Zdenka Janeković -Römer. Zagreb-Dubrovnik, 2009.
11. *Odluke dubrovačkih vijeća 1395-1397*, prir. Nella Lonza. Zagreb-Dubrovnik, 2011.

Napomena: Izdavač knjige 2 je Razred za društvene znanosti Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, izdavač knjige 3 je Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti i Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu, a izdavač knjige 4 je Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti i Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu.

Monumenta Catarensia

1. Antun Mayer (ur.), *Kotorski spomenici: Prva knjiga kotorskih notara od god. 1326-1335*, Zagreb, 1951.

Anali

Anali Historijskog instituta JAZU u Dubrovniku:

1 (1952), 2 (1953), 3 (1954), 4/5 (1956), 6/7 (1959), 8/9 (1962), 10/11 (1966), 12 (1970)

Anali Historijskog odjela Centra za znanstveni rad JAZU u Dubrovniku:
13/14 (1976), 15/16 (1978)

Anali Zavoda za povijesne znanosti IC JAZU u Dubrovniku:

17 (1979), 18 (1980), 19/20 (1982), 21 (1983), 22/23 (1985), 24/25 (1987)

Anali Zavoda za povijesne znanosti JAZU u Dubrovniku:

26 (1988), 27 (1989), 28 (1990)

Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku:

29 (1991), 30 (1992), 31 (1993), 32 (1994), 33 (1995), 34 (1996), 35 (1997), 36 (1998), 37 (1999), 38 (2000), 39 (2001), 40 (2002), 41 (2003), 42 (2004), 43 (2005), 44 (2006), 45 (2007), 46 (2008), 47 (2009), 48 (2010), 49 (2011)

Dubrovnik Annals

1 (1997), 2 (1998), 3 (1999), 4 (2000), 5 (2001), 6 (2002), 7 (2003), 8 (2004), 9 (2005), 10 (2006), 11 (2007), 12 (2008), 13 (2009), 14 (2010), 15 (2011)

Monografije

1. Cvito Fisković, *Prvi poznati dubrovački graditelji*, Dubrovnik, 1955.
2. Cvito Fisković, *Kultura dubrovačkog ladanja*, Split, 1966.

3. Grga Novak, *Povijest Dubrovnika od nastarijih vremena do početka VII stoljeća*, Dubrovnik, 1966.
4. Ilija Mitić, *Konzulati i konzularna služba starog Dubrovnika*, Dubrovnik, 1973.
5. Josip Lučić, *Povijest Dubrovnika od VII st. do g. 1205*, Zagreb, 1973.
6. Ivo Perić, *Dubrovačka periodika 1848-1918*, Dubrovnik, 1980.
7. Ivo Perić, *Razvitak turizma u Dubrovniku i okolici*, Dubrovnik, 1983.
8. Nenad Vekarić, *Pelješka naselja u 14. stoljeću*, Dubrovnik, 1989.
9. Bruno Šišić, *Dubrovački renesansni vrt*, Dubrovnik, 1991.
10. Stanislava Stojan, *Ivan August Kaznačić, književnik i kulturni djelatnik*, Dubrovnik, 1993.
11. Antun Ničetić, *Povijest dubrovačke luke*, Dubrovnik, 1996.
12. Slavica Stojan, *U salonu Marije Giorgi Bona*, Dubrovnik, 1996.
13. Nella Lonza, *Pod plaštem pravde*, Dubrovnik, 1997.
14. Vesna Miović-Perić, *Na razmeđu*, Dubrovnik, 1997.
15. *Konavle u prošlosti, sadašnjosti i budućnosti*, sv. 1, Dubrovnik, 1998.
16. *Konavle u prošlosti, sadašnjosti i budućnosti*, sv. 2, Dubrovnik, 1999.
17. Slavica Stojan, *Anica Bošković*, Dubrovnik, 1999.
17. Stjepan Ćosić, *Dubrovnik nakon pada Republike (1808.-1848.)*, Dubrovnik, 1999.
18. Katarina Horvat-Levaj, *Dubrovačke barokne palače*, Zagreb-Dubrovnik, 2001.
19. Niko Kapetanić, *Epigrafički spomenici Konavala iz vremena Dubrovačke Republike*, Zagreb-Dubrovnik, 2000.
20. Filip De Diversis, *Dubrovački govori u slavu ugarskih kraljeva Sigismunda i Alberta*, Zagreb-Dubrovnik, 2001.
21. Bruno Šišić, *Vrtni prostori povijesnog predgrađa Dubrovnika - od Pila do Boninova*, Zagreb-Dubrovnik, 2003.
22. Vesna Čučić, *Posljednja kriza Dubrovačke Republike*, Zagreb-Dubrovnik, 2003.
23. Slavica Stojan, *Vjerenice i nevjernice*, Zagreb-Dubrovnik, 2003.
24. Vesna Miović, *Dubrovačka diplomacija u Istanbulu*, Zagreb-Dubrovnik, 2003.
25. Nikica Talan, *Antónia Pusich. Život i djelo*, Zagreb-Dubrovnik, 2006.
26. Slavica Stojan, *Slast tartare. Marin Držić u sv kodnevcici renesansnog Dubrovnika*, Zagreb-Dubrovnik, 2007.

27. Zlata Blažina-Tomić, *Kacamorti i kuga: utemeljenje i razvoj zdravstvene službe u Dubrovniku*, Zagreb-Dubrovnik, 2007
28. Zdravko Šundrica, *Tajna kutija Dubrovačkog arhiva*, I, Zagreb-Dubrovnik, 2008.
- Tajna kutija Dubrovačkog arhiva*, II, Zagreb-Dubrovnik, 2009.
29. Nella Lonza, *Kazalište vlasti: Ceremonijal i državni blagdani Dubrovačke Republike u 17. i 18. stoljeću*, Zagreb-Dubrovnik, 2009.
30. Mirko Kratofil, *Bibliografski pregled historiografskih radova o Dubrovniku (2000-2006)*, Zagreb-Dubrovnik, 2009.
31. Milovan Tatarin, *Čudan ti je animao čovjek. Rasprave o Marinu Držiću*, Zagreb-Dubrovnik, 2011.

Prilozi povijesti stanovništva Dubrovnika i okolice

1. Stjepan Krivošić, *Stanovništvo Dubrovnika i demografske promjene u prošlosti*, Dubrovnik, 1990.
2. Antun Golušić, *Rodovi Slanskog primorja*, Dubrovnik, 1991.
3. Nenad Vekarić, *Stanovništvo poluotoka Pelješca*, sv. 1, Dubrovnik, 1992.
- Stanovništvo poluotoka Pelješca*, sv. 2, Dubrovnik, 1993.
4. Zdenka Janeković-Römer, *Rod i grad*, Dubrovnik, 1994.
5. Nenad Vekarić, *Pelješki rodovi (A-K)*, sv. 1, Dubrovnik, 1995.
- Pelješki rodovi (L-Ž)*, sv. 2, Dubrovnik, 1996.
6. Niko Kapetanić i Nenad Vekarić, *Falsifi kat o podrijetlu konavoskih rodova*, Dubrovnik, 1997.
7. Niko Kapetanić i Nenad Vekarić, *Stanovništvo Konavala*, sv. 1, Dubrovnik 1998.
- Stanovništvo Konavala*, sv. 2, Dubrovnik 1999.
8. Zdenka Janeković-Römer, *Okvir slobode*, Zagreb-Dubrovnik, 1999.
9. Nenad Vekarić, Irena Benyovsky, Tatjana Buklijaš, Maurizio Levak, Nikša Lučić, Marija Mogorović i Jakša Primorac, *Vrijeme ženidbe i ritam poroda (Dubrovnik i njegova okolica od 17. do 19. stoljeća)*, Zagreb-Dubrovnik, 2000.
10. Niko Kapetanić i Nenad Vekarić, *Konavoski rodovi (A-G)*, sv. 1, Zagreb-Dubrovnik, 2001.
- Konavoski rodovi (H-Pe)*, sv. 2, Zagreb-Dubrovnik, 2002.

Konavoski rodovi (Pi-Ž), sv. 3, Zagreb-Dubrovnik, 2003.

11. Vladimir Stipetić i Nenad Vekarić, *Povijesna demografija Hrvatske*, Zagreb-Dubrovnik, 2004.
12. Stjepan Ćosić i Nenad Vekarić, *Dubrovačka vlastela između roda i države: salamankezi i sorbonezi*, Zagreb-Dubrovnik, 2005.
13. Vesna Miović, *Židovski geto u Dubrovačkoj Republici (1546-1808)*, Zagreb-Dubrovnik, 2005.
14. Antun Jurica i Nenad Vekarić, *Lastovski rodovi*, Zagreb-Dubrovnik, 2006.
15. Nenad Vekarić, *Nevidljive pukotine: dubrovački vlasteoski klanovi*, Zagreb-Dubrovnik, 2009.
16. Početak demografske tranzicije u Hrvatskoj (prir. Nenad Vekarić i Božena Vranješ-Šoljan), Zagreb-Dubrovnik, 2009.
17. Nenad Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika, 1. Korijeni, struktura i razvoj dubrovačkog plemstva*, Zagreb-Dubrovnik, 2011.

Pretisci

1. Juraj Mulih, *Abeczevica (Zagreb, 1746)*, priredio Ivica Martinović, Dubrovnik, 1997.

Studies in the History of Dubrovnik

1. Vesna Miović, *The Jewish Ghetto in the Dubrovnik Republic (1546-1808)*, Zagreb-Dubrovnik, 2005.
2. Nikica Talan, *Antônia Pusich. Vida e obra*, Zagreb-Dubrovnik, 2006.
3. Bariša Krekić, *Unequal rivals: Essays on relations between Dubrovnik and Venice in the thirteenth and fourteenth centuries*, Zagreb-Dubrovnik, 2007.
4. Bruno Šišić, *Dubrovnik Renaissance Gardens Genesis and Design Characteristics*, Zagreb-Dubrovnik, 2008.

Sadržaj

„Nova dubrovačka historiografija: dr. sc. Nenad Vekarić i suradnici“: nekoliko napomena o motivima.....	3
Treba Zavod pokrenuti: sjećanja	10
O Nenadu Vekariću, znanstveniku i prijatelju	13
O dubrovačkoj orijentalistici i osmanistici, osobno.....	18
Moji su putevi vodili na Lapad: iskustvo rada u Zavodu za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku	29
„Nova dubrovačka historiografija“: pitanja i odgovori u raspravi.....	34
O modelu znanstvenog sazrijevanja poslijediplomaca kroz spregu s istraživačima nastavnici na PDDS-u Povijest stanovništva u Dubrovniku.	39
Može li studij biti san?.....	41
O dubrovačkoj inzularnosti u hrvatskoj povijesti.....	44
Priča iz Sorkočevićeva ljetnikovca	47
Prilog I.....	53
Prilog II.....	56

DIJALOG S POVODOM
3. SVEZAK

Izdavač
Filozofski fakultet u Zagrebu
FF-press

Za izdavača
Damir Boras

Urednik
Drago Roksandić

Računalni slog
Marko Maraković

Tehničko uredništvo:
Boris Bui

Naklada
300 primjeraka

Tisak i uvez
Hitra produkcija knjiga d.o.o.

listopad 2011.

ISBN 978-953-175-405-7

CIP zapis dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 782586